

Ella.

Spisal Jos. Kostanjevec.

I.

Počasi se je pomikal voz v strmi klanec. Drobna, rdečkasta kobila je komaj premikala noge, ki so bile na njih napete žile, da so se jasno črtale in svetlikale v soparnem vzduhu vročega poletnega popoldneva. Semtertja se je žival celo ustavila, samaobsebi, kakor bi hotela opominjati voznika, naj bode vendar toliko usmiljen ter naj ji privošči trenotek počitka. Toda vselej se je ob takih prilikah in poizkusih oglasil zategli „hi-i!“ in bič je zažvižgal po zraku. Kobilica je stresla z grivo, leno premeknila nogo, voz je zaškripal in šlo je še počasneje dalje, dalje v hrib. Voznik pa je zopet nagnil glavo in zakimal na svojem sedežu, dokler se ni kobilica zopet nenadoma ustavila: In tako je šlo dalje iz ovinka v ovinek.

Solnce je stalo še visoko na nebu. Posamezni topoli ob cesti so se tresli v neznosni vročini, njih srčasto listje se je zvijalo, kakor bi hotelo otresti raz sebe debel cestni prah, ki ga je pokrival že nekoliko dni, odkar je bil prvi tak sivobeli nasip oluščil zadnji gosti dež. Grmovje v jarkih se je stiskalo, kakor bi iskalo sence in vejice so visele navzdol in se nagibale proti drobni vodici, ki je leno curljala ob cesti. In videlo se je, kakor bi se iztezalo mnogo drobnih, šibkih ročic po hladnem požirku, po oživljajočem krepilu. Med grmovjem je životarila od suše zarjavela nizka trava, se je klanjalo nekaj uvelih cvetic. A na vsem se

je oblastno ščeperil prah, prah povsod, kamor je segalo oko, prah na levo in desno, prah spredaj in zadaj.

Semtertja je švignil mimo navzgor se pomikajočega voza drugi voz, ki je drčal navzdol. Pridrtil se je zavrt v oblak gostega prahu, začul se je z njega zaspán glas in oblak je drvil dalje proti dolini. Semtertja je stopala kobilica mimo samotne hiše. Splašilo se je par kokoši, ki so se valjale v pesku, oglasil se je tenak glas jokajočega deteta, zacvililo mlado pujse v lesenem svinjaku in hiša je ostala zadaj.

Voz je došel na vrh in začel je drčati hitreje. Voznik na sprednjem sedežu se je zdramil in je začudeno pogledal okoli sebe. Zazehal je in švrknil z bičem po kobilici.

„Ali imamo še daleč?“ je vprašal z zadnjega sedeža mlad, svež glas.

Voznik se je obrnil proti mladi gospodični, ki ga je to vprašala, ter odkimal.

„Še dobre pol ure, samo še pol ure. Hi-i!“

Kobilica je tekla, da so jo komaj dohajale noge. Voznik ni bil zavrl in kolešelj jo je gnal vedno hitreje, da se ji je vzdigaval komat ter ji silil nad ušesa.

„Nič se ne bojte, vajena je, vajena“, je vpil voznik, ko se je gospodični izvil iz ust boječ glas.

In šlo je navzdol kakor veter in ustavilo se je nizko doli, kjer se je pričela ravna pot brez ovinkov. In voznik je vzdignil bič in kazal z njim tja daleč na skupino hiš pod nizkim holmom, na čigar vrhu se je svetlikala cerkev s slokim, ozkim zvonikom.

„Tam je, glejte, tam-le! Prav čedna vas je Ključ. Hi-i, mrcina lena! . . .“

Gospodična pa se je naslonila v vozu nazaj in strmela predse. Po zraku se je nekaj zazibalo, rahla sapa je potegnila ter se je začela igrati z njenimi temnimi kodri ob belih sencih. A njej je bilo tesno okoli srca in pri vsakem koraku, ki ga je pospešila kobilica, ji je bilo tesneje. A tedaj je pred sabo ugledala rodno hišo, oni z divjo trto pokriti vhod in pred njim velike, košate in belocvetoče oleandre. In po teh belocvetočih cvetovih so letali metulji ter se lahko dotikali z dolgimi svojimi rilčki nežnih prašnikov, fino oblikovanih čašic.

Divja trta pa se je opletala visoko gori, do podstrehe, silila celo v žleb, kjer so škrebli vrabci ter se prešerno preletavali na dvorišče. Izmed tega zelenja so se svetlikala mala okna in iz njih so jo pozdravljali lonci pestrih cvetic, ki so ji klicale: „Vrni se, čemu si nas ostavila? Vrni se!“ In migali so ji rdeči nageljni, klajnale so se ji bele lilije, klicale jo raznobojne pelargonije ter jo žalostno gledal rožmarin s svojimi otožnimi, modrimi očesci. Vse jo je klicalo, vse je hrepenelo po njej, a ona ni smela k njim, ona se je oddaljevala od njih, ona je odhajala med tuje ljudi, v tuj, neznan kraj.

„Ella!“ je zaklicalo za njo z znanim ljubim glasom.

In ozrla se je, a za vozom se je vzdigaval prah, glas se je poizgubil in ropotala so samo kolesa z dolgočasnim, mozeg potresajočim ropotom.

A vnovič je zaklicalo: „Ella!“ In ta glas je bil debel, nekoliko tresoč in je prihajal iz ust, ki so bile obrastle z redkimi, ščetinastimi brki. In zopet se je ozrla, a za vozom se je sedaj vzdigaval še debelejši oblak prahu in tudi ta glas se je poizgubil in kolesa so škripala z rezkim, mozeg pretresajočim glasom. Voznik pa je češče vpil nad kobilico svoj zategli „Hi-i!“ . . .

Ella se je bila zjutraj poslovila od doma. Spala ni vso noč, dasi se je odpravila v posteljo zelo pozno. z blazin in iz žimnice je puhtela neznosna vročina in palila njene ude in silila ji v glavo, da so jo skelele oči ter so se lasje oprijemali potnega tilnika. Njene vroče drobne roke so zvile lahko odejo ter jo položile v znožje, a njeno telo se je privilo mrzlejši steni, da bi se ohladilo. Toda stena je bila takoj vroča in je pekla kakor razbeljena peč. In Elli so začele utripati žile na rokah in sencih in ni je vzdržalo v postelji. Stopila je oknu ter ga odprla.

Krasna noč je bila zunaj. Pod oknom na vrtu je čelestelo drevje, v bližnjem močvirju so se oglašale žabe, izprva posamezno in v odmorih, kasneje skupno v veličastnem koru. V ozadju nad nizkimi holmi so se kopičili beli oblaki in izza njih je vzplul mesec, velik

in okrogel in bled, kakor bi bil prišel z dolgotrajnega pirovanja in popivanja. Ko so prenehale za trenotek žabe, so se oglašali črički in njihovi otožni glasovi so pluli po vzduhu zateglo, komaj slišno. Z ravno pokošanih travnikov je dehtela seč tako sladko kakor ne more dehteti dišava, ki so jo pripravile roke človeške.

Ella pa je zrla tja: vun in hladni nočni zrak se je ovijal njenih ohlapno zagrnjenih udov ter božal žametasto, svetlečo polt. In sklonila se je daleč tja vun ter se poslavljalala od vsega, kar ji je bilo milo, od vsega, kar je zapuščala s težkim, krvavečim srcem.

Težko je bilo to slovo, slovo pred prvim korakom v golo življenje, ki se bode tako nenadoma začelo tam pod neznano goro, tam v daljavi. Nejasne slutnje so vzdigavale v njeni duši, večerne sence so padale pred njo na dolgo, nejasno začrtano pot, ki se je izgubljala pred njenimi očmi. Zbogom mlada, brezskrbna leta v hiši očetovi, zbogom sanje mladostne, zbogom vse, kar je srce ljubilo, vse, kar je opajalo koprnečo dušo. Prišel je grdi trenotek, tiho, po prstih se je približal kakor tat ponoči, in umazana roka se je doteknila svetlih podob, ki so krasile oltar njenega srca. Doteknila se je in Ello je zazeblo, doteknila se je in svetle podobe so se zabrisale in strmoglavile so s svojih sedežev v propad, ki se je zagrnil nad njimi.

Težko je bilo slovo in Ello je bilo strah. Pred njo se je gibalo ostudno in sikalo je, kakor bi se v temi zvijal in sikal klopec vlažnomrzlih gadov. Sklonila se je naglo zopet v sobo. Skozi tanko steno se je slišalo globoko dihanje. Semtertja je bilo čuti, kakor bi se globoko v prsih trgal težak vzdihljaj ter zatrepetal po sobi. Tam za steno sta spala oče in mati. In zdaj je Ella začula očetov glas. Govoril je poluglasno, toda Ella je razumela vsako besedo.

„Hvala Bogu, da je šlo tako hitro. Ako bode pametna, ji ne bo hudega. Nemara jo še kje čaka sreča. Kako si čudna!“

Mati je nekaj odgovorila. Njen tanki glas je bil čudno zategel, a tako tih in nerazločen, da ni Ella razumela nobenega zloga. A zazdelo se ji je, kakor

bi bila v tistem hipu zaslišala pridušeno ihtenje. In očetov glas se je zopet umešal:

„Na, na, kaj pa je tega treba?“

Elli se je nekaj zgenilo v grlu in začutila je, kako ji sili vedno više in više. Zamižala je, da bi zabranila solze. In planila je zopet na posteljo ter potegnila rjuho čez glavo. A ko je mesec čez nekoliko časa pogledal v sobo, je videl, kako se je pod to rjuho stresalo in zvijalo Ellino vitko telo. In začudeno je zrl tja notri in počasi in kakor bi majal s plešasto svojo glavo, je veslal mimo in se skril za košatimi kostanji, ki so rastli na dvorišču trškega župnišča. Ella je proti jutru nekoliko zaspala. Ko je pa zjutraj sedela v družinski sobi z očetom in materjo pri zajtrku, so bile njene oči motne in so jo skelele. In ko je pogledala skrivoma v oči materi, je zapazila isto. Vsi trije so molčali in zajtrkovali s sklonjenimi glavami.

„Zdaj se pa moraš odpraviti!“ je dejal skoro nato oče, toda tiho, komaj razločno in s čudno izpremenjenim glasom.

In vstali so molče. Mati je stopila k predalniku ter začela polniti kovčég. Vnovič je razvijala vsako stvarco, žepne robce, s čipkami obrobljene srajce, pletene nogavice in skromne obleke. Njen pogled je premeril vse od vrha do tal, ali ni morda kje pozabila kaj zakrpati, ali ni morda še ostala skrivna, komaj vidna luknjica. Ali vse je bilo v redu, saj je vse pregledavala bogve v kolikič. In zopet je spravljala in gladila s svojo belo, mehko roko in vse se je zagrinjalo kar samo ob sebi, kakor se spajajo in zagrinjajo listi v knjigi. Vse se je zvijalo kakor na povelje in se stiskalo v lepem redu ter polnilo ne preveliki kovčég.

Oče pa je stal pri oknu ter zrl na vrt. Po zelenem listju se je svetila jutranja rosa, po grmovju je bleščala pajčja preja, kakor bi bila pretkana s samim srebrom in solnčni žarki so odsevali v njej. Vse je bilo čisto in sveže, kakor bi se bilo okopalo v bistrem potoku, ki je veselo žuborel mimo vrta ne meneč se za skrbi in žalost, ki se je bila naselila že pred nekaj časom v hiši, ki jo je tako dolgo pozdravljal srečno

in veselo, hiteč mimo, lahkih, poskočnih nog. In oče se je obrnil, njegove ustnice so bile trdno stisnjene in obrvi namršene.

Pogledal je hčerko, ki se je oblačila za pot.

„Bodeš videla, to bo v tvojo srečo“, je dejal nato, kakor bi hotel samega sebe prepričati, da bode tako in nič drugače.

V tem se je Ella oblekla. Pogledala se je v ogledalo. Njen obraz je bil bled in okoli usten se je vila bridka poteza. A njeno telo je bilo vitko in polno življenja, njeni udje fini in okrogli, kakor bi jih bilo izklesalo kiparjevo dleto. Nateknila je slamnik z živordečimi rožami na svoje bujne, temne, na modrikasto izpremenjajoče lase ter prijela rokavice, ki so ležale na mizi.

K njej je stopila mati. Njene roke so se tresle in njene oči so se svetile vlažno, ko jih je vprla v hčerko.

„Zbogom hodi in pametna bodi, kakor si bila do sedaj. Ako bi ti pa bilo prehudo tam zunaj, saj veš, kje si —“

Prekinila se je ter povabila oči. Ali kmalu je dostavila:

„Ali nočeš še pogledati otrok? Še vsi spiyo.“

In stopali sta v drugo sobo, kjer so spali otroci. Četvero jih je bilo, dva dečka in dve deklici. Spala sta po dva in dva na eni postelji. Starejši dečko je imel pod blazino šolske knjige in je težko dihal skozi napol odprta usta. Njegovi lasje so bili potni in vlažni. Mlajši je ležal v kotu in je bil stisnjen v klopec kakor jež, da se je videl samo hrbet. Pri vstopu v sobo se je zbudila starejša deklica ter se sklonila v postelji. Gledala je začudeno okoli sebe ter naposled zapazila odhajajočo sestro. Skočila je s postelje ter se oklenila njenega vratu.

„Saj se kmalu vrneš, ne?“

„Da, dragica, da! In ti prideš v kratkem k meni za nekoliko dni. To bo lepo, bodeš videla, kako bo lepo!“

Nato se je iztrgala ter se ozrla še po ostalih zaspancih. Zunaj jo je objela mati in potem sta stopala z

očetom navzdol po stopnicah. Za njima je nosil nekdo kovčeg in druge reči proti kolodvoru.

Zgoraj v hiši pa se je odprlo okno in v njem sta se prikazali glavi matere in sestre . . .

In zdaj se je vozila Ella sama v tujo, popolnoma neznano vas. Nihče domačih je ni mogel spremljati, vsi so bili zadržani po različnih opravilih. Ko se je vlak ustavil na zadnji postaji, je vodila njena pot še dalje v stran, dalje, še sama ni vedela, kako dolgo. Na postaji si je najela voznika. Redkobeseden je bil in molče je nakladal na voz njene reči.

„Kam, Martin?“ ga je vprašal drugi voznik, ki je moral prazen domov.

„Kaj ti mari, aa? — Če pa hočeš le vedeti, v Ključ.“

„Ključ, Ključ,“ je mrmral še nekoliko časa zase. Kmalu nato je cepetala kobilica po cesti. —

Voz je dalje drčal po ravnini. Pred Ello so vstajali prošli žalostni dnevi. Izza njih so se pojavljali lepši, krasnejši časi, ko je bila še napol otrok, ko je hodila v mestu v samostansko šolo, ko je sanjala sanje, ki so tako kmalu minule. Vse vprek se je mešalo v njenih mislih. Da, bili so časi, bile so lepše pomladi in toplejša poletja, bile so plodovitejše jeseni in krajše zime s svojimi prijetnimi večeri. In videla se je v očetovi prodajalnici, ki je bila edina v onem najpremožnejšem delu trškem. In ljudje so prihajali v prodajalno in smehljali so se njej, ki je posedala poleti pred vrati na majhni klopici, po zimi notri za toplo pečjo. Njihovi smehljaji so bili topli in domači, njihovi pogledi ljubeznivi in presrčni. In ljudi je prihajalo notri mnogo in mnogo, vedno več. In očetov obraz je bil zadovoljen, njegovo čelo je bilo vedro in okoli usten mu je krožil smehljaj. Materi pa so se svetile oči, njene roke so se hitro gibale, vsakemu je postrezala kakor grofu, za vsakega je imela prijazno besedo, prijazen obraz. A ko sta bila včasih sama z očetom, tedaj si je oče zadovoljno pomencaval roke ter dejal proti materi:

„Samo še nekaj let in dolg bode izginil s hiše, ako pojde tako dalje.“

Óče Ellin je bil prej trgovski pomočnik v bližnjem mestu. Tu je spoznal Ellino mater. Rada sta se videla in iz tega se je rodila ljubezen. Imela je nekaj malega dote in po mnenju obeh je to zadoščalo, da si ustanovita lastno prodajalno. Ponudila se je prilika. V trgu je bila vsled preselitve naprodaj hiša, ki je bila v njej prodajalna že dolgo let. Hiša se je oddajala na obroke in Ellin oče jo je kupil. In delala sta noč in dan in šlo jima je dobro. Precejšen kupček je bil na hiši že odplačan in vse je kazalo, da bosta prišla na zeleno.

A Ella se je dobro spominjala, kako se je polagoma izpreminjalo lice očetovo, kako je postajalo resnejše in kako je skrb legala na obraz materin. Ljudje so prihajali v prodajalno bolj po malem in na njih obrazih ni bilo več onih toplih in domačih nasmehljajev, njih pogledi niso bili več tako ljubeznivi in presrčni, dasi je imela njena mati za vsakega še vedno prijazno besedo in prijazno lice. In koliko njih, ki so prej prestopali prag njih prodajalnice, je videla Ella zdaj, ko so stopali mimo, komaj sto korakov dalje, kjer je zrastle kar čez noč nova prodajalna. In zdaj so imeli ti ljudje tam svoje smehljaje, tam so jih ponujali otrokom novega prodajalca.

Toda Ella je zrastle in je odšla v mesto v šolo. Na njeno mesto so prihajali bratci in sestre, a ti so se redkeje videli ljudi, ki bi prestopali njih prag. Za prvo prodajalno je v onem trškem delu zrastle druga in tretja.

„Kmalu bo imela vsaka hiša svojo štacuno“, je poudarjal oče pikro in stiskal pesti.

In ljudje so se razdelili na štiri kraje in nobeden vseh štirih prodajalcev ni mogel izhajati.

Ella se je pa čez par let morala vrniti domov.

Njen pogled je postal bistrejši, uganila je stanje svojih staršev in dozorela je zgodaj. In v njih hiši so se jeli oglašati sumljivi ljudje in oče jih je sprejemal ponižno in govoril je z njima natiho in najrajši v svoji sobi na štiri oči. Oglašali so se čedalje češče in češče.

Tačas je Ella hodila na pošto ter je tam prakticirala, da bi postala ekspeditorica. V tem pa je bilo

doma vedno žalostneje, vedno tiše. In nekega dne, ko je Ella že napravila izpit, ji je dejal oče rahlo in sočutno:

„Ella, slabi časi so pred nami. Nočem te siliti, toda kaka služba ne bi ti škodovala.“

Služba je bila prosta v Ključu in Ella jo je dobila . . .

In zdaj se je vozila Ella sama v tujo, v popolnoma neznano vas. Vse je pohitevalo mimo nje, najneznatnejši dogodki so se ji kazali v sijajnih bojah, so zadobivali nenavaden pomen, pomen, ki ga v resnici nikdar niso imeli. Vse se je vrtelo okoli nje v kolobarju, vračalo se in izginjalo, izginjalo in se zopet vračalo. A kobilica je vlekla voz dalje in med njenimi nogami so se kazale mlečnobeke pene in semtertja se jim je približala muha, krožila okoli njih ter se naпослед usedla kobilici na hrbet. Po njej je švignil Martinov bič ter jo zdrobil, da se je prilepila na potni dlaki.

Voz je došel do prvih koč, ki so se stiskale ob cesti kakor bi jih zeblo. Okoli njih je rastlo nekoliko starikavih češpelj. Po njih deblih se je opletal lišaj, njih veje so bile razpokane ter so visele navzdol kakor bi žalovale. Semtertja je sameval v rebri košat oreh. Njegovi listi so bili raztrgani ter so že rumeneli. A z neke veje se je že celo odtrgal popolnoma uvel list ter se spuščal v velikih, proti tlam vedno ožjih krogih na zemljo. Ob tleh se je še zganil ter stresel, kakor bi se zavedal svojega groba, a naposled je resignirano obležal, ne da bi se ganil. In voz je drdral mimo in že je bil sredi vasi.

Ella se je prebudila iz sanj, ko je zagledala pred seboj vaški zvonik, ki se je vzdigoval nad začrnelo, precej veliko cerkvijo. Pod cerkvijo na levo je bila šola, nerodno zidano, rumeno poslopje z rumenimi, od dežja izpranimi letnimi okni. Na desnici se je vzdigavalo prostorno župnišče z belo pobarvanimi vrati in belimi letnimi okni. Okna v pritličju so bila zamrežena in temna. V ozadju se je belilo nekoliko nizkih kmetskih hiš in med njimi je bila tudi enonadstropna čednejša

hiša s poštnim nabiralnikom na nizkem hodniku, ki je k njemu vodilo pet kamenitih stopnic.

In tu se je voz ustavil.

„Eha-a-a!“ je zavpil hripavo Martin ter skočil raz sedež.

„Pa smo doma,“ se je zasmel ter pokazal Elli svoje brezzobe čeljusti. Niti na misel mu ni prišlo, da bi ji pomagal z voza. Spregel je kobilico ter jo gnal brez vseh okoliščin v hlev.

Ella pa je stala blizu voza ter čakala, da se vrne. Gledala je gori na hodnik, gledala k oknom, ali se ne prikaže kje kaka glava, toda vse je bilo mirno, nič se ni ganilo. Nihče ji ni prihitel nasproti, nihče je ni pozdravil. In zbolelo jo je srce in čutila se je nesrečna kakor še nikdar v svojem življenju. Niti ločitev od doma, ločitev od vsega, kar ji je bilo kdaj ljubo, je ni tako razžalostila, ji ni bila tako huda, kot ji je bilo hudo v tem trenutku to, da se živa duša ni zmenila za njen prihod. In uvidela je, kako je majhna, kako je pritlikava in stresla se je ob misli, da bode morda morala tako neopažena, tako samotna hojevati še dolgo, dolgo pot skozi življenje. Bilo ji je, da bi morala zaklicati glasno in obupno po svojem očetu, po svoji materi. A tu je zagledala oba na mrtvaškem odru, okoli njiju so brlele blede sveče, nad njima so se klanjale zimske cvetice in ljudje so se topih obrazov in mrmrajoči nerazločne molitve gnetli okoli črnih preprog. In spomnila se je, da pride čas, ko bode zastonj klicala njuni imeni, ko bode njen glas odmeval brezupno po praznem prostoru, ko ji ne bode preostajalo drugega, nego da se stisne preplašena v samotni kot ter pričakuje, da se iztegne po njej nevidna mrzla roka ter jo odpelje za seboj po temni, opolzli stezi v neznane kraje, v kraje, ki ni iz njih vrnitve.

Odločila se je in je sama stopala navzgor po stopnicah. Iz hodnika se je prišlo v vežo. Vanjo je prihajala svetloba od nasprotne strani skozi velika steklena vrata. Ob obeh straneh veže so bile duri in nad enimi se je svetil napis: C. k. poštni urad. V durih je tičal ključ in Ella je potrkala.

Odzval se ni nihče, a Ella je vendar pritisnila kljuko ter vstopila. Ogledala se je naglo po dolgi, ozki sobi, ki je bila pregrajena z leseno pregrajo tako visoko, da se je lahko naslonil nanjo odrasel človek. Za ograjo je stala široka, starinska in že črviva pisalna miza z raznimi predali, ki so iz njih gledali časopisi, pisma in kar je takih reči, ki čakajo, da pridejo ponje adresati. Na vrhu so se prašile razne poštne knjige, a v kotu med dvema oknoma se je stiskala poštna blagajna.

Ella je postala sredi sobe ter je imela dovolj časa, da si jo je ogledala. Nihče se ni oglasil. Nad pisalno mizo pa je bila nagnjena ženska glava z visoko frizuro. Hrbet je bil nekoliko stisnjen, ena rama višja od druge. Koščena bela roka je vodila pero po nekem papirju hitro in brezšumno.

„Gospodična, oprostite!“

Glava se je dvignila, obraz se je obrnil proti Elli. Drobne, sivkaste oči so jo premerile od nog do glave. In kakor bi se bila šele zdaj nečesa domislila, je vstala ter se zibala počasi proti Elli. In rezek visok glas je izpregovoril:

„Nova ekspeditorica, stavim, kaj ne?“

Besedo ekspeditorica je izgovorila z nekim posebnim, čudnim poudarkom in tako, da se je natančno razločeval vsak zlog.

Ella ni tega preslišala, a potrdila je takoj vprašanje.

„Prav, me veseli,“ je nadaljevala ona. „Službo prevzamete lahko takoj nocoj. Vse je v redu. Jaz pa že lahko jutri zjutraj oddidem.“

Govorila je to naglo, kakor bi se ji nekam mudilo, ter gibala z glavo gori in doli.

„Toda prej se moram predstaviti gospodu poštarju,“ je dejala Ella skoro tiho in plaho, da sama ni vedela zakaj.

Ona jo je pogledala nekako od strani ter dejala:

„Mislite?“

Obrnila se je, odprla vrata pri pregraji ter stopila prav tik Elle. Njen starikavi obraz z dolgim šilastim nosom se je skoro dotikal Ellinega lica in njena zoprna sapa jo je dohitevala.

„Mladi ste in lepi in menda tudi dobri, zato mi je žal za Vas. Toda počakajte nekoliko, da ga pokličem.“

Hitro, tiho in nekako zlobno je zalučala te besede Elli ter prav tako hitro in tiho izginila iz sobe.

Ella ni vedela, kaj bi si mislila ob vsem tem. Kakor prikovana je obstala na mestu ter vrtala s solničnikom po deskah.

Prešlo je nekoliko časa, a potem se je začula v veži drsajoča hoja, ki je prihajala bliže in bliže. Vrata so se odprla in v njih se je pojavil srednjevelik mož v najboljših letih, oblečen pol gosposko, pol kmetiško. S skrbno negovano roko si je pogladil dolgo brado ter se izkušal nasmehniti. Toda njegova usta so se samo za hipec raztegnila, njegova suhotna lica so se skrčila, in nasmeh je izostal.

„Ah, tu ste, oprostite, da ste tako dolgo čakali,“ je dejal z nizkim, debelim glasom ter pridrsal bliže. „Prosim, da odložite, in v tem hipu Vam vse razkažem, kar je potrebno. Gospodična Neti je imela tako vse v redu!“

„Ali je ne bode zraven?“ je vprašala Ella.

Oni jo je sumljivo pogledal, nagnil glavo ter dejal lakonično:

„Ne.“

Elli to ni nič prav ugajalo. Ta mož, ki je sedaj brskal po predalih in ji razkazoval, kar je mislil, da ji je potrebno vedeti, ji je bil zoprni takoj, ko je vstopil. Sicer sama ni vedela zakaj in izkušala je, da bi ta čut pregnala, da bi se te misli otresla, toda ni šlo. A v tem je v njegovem pogledu opazila nekaj nemirnega, nestalnega, kar nikakor ni bilo njemu na dobro.

In ko ji je vse razkazoval, je neprestano govoril ter se je trudil, da bi bil jasen. Toda Ella ga ni poslušala z zanimanjem. Po ušesih so ji začele brneti besede Netine: „Žal mi je za Vas.“ In ponavljale so se vedno, zapisane so bile na vsakem mnogoštevilnih ovitkov, zapisane so bile na njegovem ozkem čelu. In rastle so in rastle.

Tedaj se je pa Ella slučajno ozrla skozi okno. Njene oči so se nehote napele in videla je Neti v po-

potni obleki z malim kovčégom v roki. Hušknila je mimo kakor senca in njena dolga, suha postava je v istem hipu izginila za drevjem.

„Gospodična Neti že odhaja?“

Vprašala je to nehote, usta so se ji kar tako odprla sama ob sebi in ustrašila se je, ko je to izgovorila.

Oni jo je zopet sumljivo pogledal ter zopet dejal enostavno:

„Da!“ . . .

Kmalu potem je Ella sedela sama v svoji sobici. Kar je pripeljala s seboj, se ji ni ljubilo, da bi že razkladala in si urejevala. Bila je utrujena od dolge poti, od prečute noči, od vsega, kar jo je danes doletelo. Sedela je pri oknu ter si podpirala glavo v belo desnico. Za hipec je pozabila na dom, njene misli so se vrtele okoli novih ljudi, ki jih je danes srečala, okoli poštarja in njegove starikave gospodinje, ki sta bila razen nje edina prebivavca te hiše. Videla jo je, ko jo je predstavil poštar. Sedela je v temni sobi mirno ter se skoro niti ni ganila, ko jo je pozdravila. Samo njene brezizrazne oči so se uprle v Ello ter so v tem hipu zadobile nekoliko bleska. A kmalu so se povešile kakor utrujene, kakor nevajene večje svetlobe. Ella ni vedela, kaj naj bi si mislila, ko je videla to slabotno žensko, ki se ni dalje menila niti za njeno, niti za poštarjevo navzočnost. Niti si ni mogla tolmačiti, ali je to poštarjeva soproga, ali samo kuharica, oziroma dekla. Poštar jo je predstavil kratko, dvoumno: „To je moja gospodinja.“ — Elli je prihajala na misel Neti, njeno skrivnostno namigavanje, njeno naglo, istotako skrivnostno odpotovanje. Kakor senca se ji je prikazala, kakor senca je izginila. Ella se niti ni mogla natančno spominjati njenega obraza. Vse črte so se zabrisale, pred njo se je vzdigavala meglена podoba, a iz nje je štrlel samo oni dolgi šilasti nos.

Bilo je že temno, a Elli se ni ljubilo prižigati luči. Sedela je še vedno na istem prostoru. Po hiši je bilo tiho kakor v grobu. Le parkrat so se odprla in zaprla vrata v pritličju, začula se je drsajoča hoja poštarjeva, njegov nizki glas, ki je kratko in suho uka-

zoval nekemu, bržkone hlapcu, ki je bil hkrati tudi voznik pošte. Nazadnje so se zaprla tudi še vežna vrata in Ella se je zazdelo, kakor bi se bila zaprla vrata njene ječe.

Nazadnje so se misli njene začele vračati zopet tja, odkoder so prihajale. Tiho in po prstih so se bližale znane podobe, z lehkimi koraki so prihajale, odete v zlate halje, iztezajoče po njej mehke in tople roke. Dobro in razločno je čutila njih bližino, kakor se čuje v temni noči trepetanje perotnic preletujočih se lehkokrilecev. Zašumelo je in k njej se je sklonila dobro znana ljuba podoba. Doteknila se je rahlo, komaj čutno njenega belega tilnika, poljubila jo na malo rožnato ušesce in šepetala ji je gorke besede, ki so božale njeno dušo, ki so privzdigovale njeno srce. In Ella je začutila na čelu poljub, ki jo je pretresel s sladko grozo in kri je začela nagleje pluti po njenih žilah. In vračala se je podoba za podobo in predle so okoli nje z zlatom pretkano mrežo, ki so se izza nje bleščale sladke, opojne sanje.

In Ella je pozabila vse realnosti in počasi so se zatiskale trepalnice, semtertja se začudeno privzdigale ter zopet zatiskale, dokler se niso več ganile. Rahla nočna sapa, ki je vela skozi odprto okno, se je poigravala z njenimi kodri in njena drobna, kakor češnja rdeča usteca, so bila pol odprta in okoli njih se je pletel srečen nasmeh.

In Ella ni več čutila, da je zašla v tujino, da sanja med tujimi ljudmi. Ella ni več čutila, kako ji je še pred kratkimi urami zastajala noga na durih te hiše, kako se ji je krčilo srce ob vstopu čez prag. Ella je bila zdaj srečna, Ella se je smehljala . . .

II.

„Ključ! — Eh, to gnezdo!“ je vzkliknil že marsikdo.

In marsikoga je noga zapeljala v ta kraj, njegovo oko se je rado mudilo po zelenih grebenih, občudovalo visoke debele smreke, ki so se spenjale ravne kot sveča proti nebu, njegovo uho je prisluškovalo

šepetanju bistrih vrelcev in padanju penečih se voda, a to samo enkrat v življenju. Drugič ni bilo nikogar več v ta kraj. Ljudje so prihajali, tam so se odpočivali, a prav tako so odhajali. In isti se niso vračali nikdar več. Potovali so skozi vsak teden novi obrazi in izginjali so brez sledu. A tudi to je ponehavalo, redkeje in redkeje se je kdo oglašal, Ključ je stal samotni, tih in pust, na vseh kotih in krajih je zevala nasproti grobna tišina in moreča dolgočasnost. Ključ se je pogrezal v pozabljenost, Ključ je umiral.

In v Ključu je umirala tudi Ella, tudi ona se je pogrezala v pozabljenost. Lotila se je bila dela s trdnim sklepom, da bode vztrajala, v delu je hotela dobiti utehe in tolažila, v njem je iskala sreče in zadovoljnosti. In sedevala je dan za dnevom od osme zjutraj in do poldneva, od druge popoldne pa do šeste zvečer. In kakor je prišla v pisarno drugi dan po svojem dohodu, tako je dohajala poslej redno vsak dan, z resnim obrazom in neko komaj razločno senco na sicer čistem, lepem čelu. Prihajala je in sedevala, sedevala in delala tiho in mirno in hitro. Čisto taka je bila videti kakor je bila Neti, Neti, ki je ob njenem prihodu bila nagnjena nad pisalno mizo, ki ji je bil hrbet nekoliko stisnjen in ena rama višja od druge. Čisto taka je bila od daleč kakor Neti, ki se je pred Ello pojavila kakor senca in izginila kakor senca. Pa saj ni moglo biti drugače, oklepal jo je isti stol kakor Neti, puhtela je iz njega ista okužena sapa, ki je v prejšnjih časih ovevala Neti.

Prvi dan ko je sedela na svojem novem prostoru, so se slehrni hip odpirala vrata. V pisarno so hodili najrazličnejši ljudje. Ženske so postajale dalje, nego je bilo treba ter obračale vanjo pozorno svoje oči. Ella je čutila njih poglede in bilo ji je to zelo neprijetno. In odhajale so, ne da bi bile kaj govorile. Ako sta se slučajno sešli dve, sta se samo pomenljivo pogledali ter prikimali. Da si niso upale govoriti je bilo vzrok to, da je v kotu pri blagajni sedel poštar in brskal po predalih. In sedel je ves predpoldan in popoldan.

Od onega dne pa je prihajal redkokdaj človek na pošto. Videti je bilo, da je bila vaška radovednost na-

sičena, zlasti od one nedelje, ko je bila Ella prvič v cerkvi in je sedela spodaj na prostoru, ki je bil viden na vse strani . . .

V deželo se je naselila jesen. Nebo je bilo skoraj vsak dan oblačno in češče je deževalo. Po vaških potih se je kopičilo blato in pošta je prihajala s postaje umazana in oškropljena z blatom do vrha. A Ella je pošte sleharni dan pričakovala najteže. In razvijala je ovitke z nervozno trepečočimi rokami. Ako ji je izpod prstov spolznil list, ki je nosil njen naslov, se ji je razjasnil obraz in položila ga je naglo na stran. Toliko da ga ni nesla k ustom in ga poljubila. Ako ni bilo zanjo ničesar, je pregledavala kupčke iznova ter se čudila, kako je to mogoče. A ko se je uverila, da ni ničesar, je povabila glavo in se užalostila.

Največje je bilo njeno veselje, ko je dobila listek od doma. In dopisovali so ji čestokrat. Iz vsake vrstice, ki jo je napisala roka materina, je kipela neizrekljiva ljubezen do hčere, je odsevala skrb za njeno bodočnost. A pisma očetova so bila polna naukov, potrebnih naukov. In ti nauki so bili tako skrbno zakriti, tako spretno zaviti v najpreprostejše besede, da so se z vso silo oprijemali njene mehke duše. Da, veliko čudo je to bilo, da je znal pisati tako neuk človek, ki je bil v mladih svojih dnevih navaden trgovski pomočnik. Ella je čutila do njega globoko spoštovanje, v njeni duši je stala njegova podoba na vzvišenem piedestalu, jasna in svetla kakor oblita z zlatimi žarki zahajajočega solnca.

Razen od doma je dobivala Ella še pisma od nekaterih prijateljic, tovarišic iz one dobe, ko se je šolala v mestu. Ta pisma so bila često pisana v veselem, razposajenem tonu, najboljšo znamenje, da se jim je godilo dobro, da so potegnile večjo številko v loteriji življenja, nego jo je vzdignila Ella.

In dnevi so potekali. Dan je bil enak dnevju. Dež je naletal za dežjem, blato se je kopičilo na blato, noga se je vdirala kamor je stopila. Večeri so bili strašno dolgi, nikdar jih ni hotelo biti konec. Ella je vsakega presedela v svoji sobici. Zajtrkovala, obedovala in večerjala je vedno v pisarni, kamor ji je do-

našala jedila mlada, morda štirinajst let stara deklica, ki je bila prišla k hiši takoj za njo. Ko je zvečer zaprla vrata pisarnična za seboj, je takoj stopala v svojo sobico ter se vselej zaklenila. Sama ne bi si vedela odgovora, čemu se zakleplje, ako bi jo bil kdo vprašal. A čutila je nek čuden strah vselej, ko je zvečer prestopila prag svoje sobe in roka ji je nehote obrnila ključ v vratih. Navadno je potem jemala v roke kako ročno delo ter delala pozno v noč. Po vsej hiši pa je bilo tiho kakor v mrtvašnici. Le semtertja se je čula drsajoča stopinja poštarjeva, ali za hipec skakljajoča hoja mlade dekle, zaprla so se s shruščem kaka vrata in bilo je še tiše kot prej. Včasih pa so se začuli z vasi hripavi glasovi fantov, ki so voglarili, zalajal je kak pes, zamukalo trudno živinče v oddaljenem hlevu. Ko je potem legala k počitku, se je vselej še vnovič prepričavala, ali je res zaklenila vrata svoje sobe.

Neko noč Ella ni mogla dolgo zaspiti. Zunaj je nalival dež in močan veter je stresal že golo vejevje skoro zidu se dotikajočih dreves. Včasih je tako čudno zapiskalo okoli voglov, da je Elli pretreslo mozg. Včasih je zajokalo kakor plaka mlado dete, včasih zacvililo in zahreščalo. Okno se je stresalo in škripalo, debele kaplje so se zaletale na šipe. Ello je bilo strah. Odejo je potegnila čez glavo ter izkušala zaspiti.

A tedaj je čez nekoliko hipov preplašena pomolila glavo izpod odeje ter prisluškovala. Da, razločno je čula, kako se je nekdo doteknil kljuke pri vratih. In glej zopet! Prav tiho, počasi se je kljuka pritiskala navzdol. Nekdo je poizkušal, da odpre vrata.

Elli je zastajala kri. Niti mislila ni več, da so vrata zaklenjena. Čutila je, kako so se je doteknili nevidni prsti, čutila, kako se nekdo pregiblje po sobi, kako hodi od vrat proti oknu, od okna zopet k vratom. In to tako tiho, da ga ne čuje najtanje uho, da ga ne vidi najbistrejše oko. In vendar je tu, mora biti tu, saj čuje njegovo dihanje, obletava jo njegova sapa. In Ella ga je videla, kako raste, kako mu glava seza že do stropa, kako se iztezajo po njej njegove ostudne in pošastne roke. Hotela je zavpiti, toda glasu ni mogla

dati od sebe. Tiščalo jo je k postelji in na svojem telesu je že začutila one velike, vlažnomrzle roke, ki so jo hotele stisniti k sebi, ki so jo hotele objeti.

A v tem se je kljuka v vratih zopet premeknila, stopila je v navadno lego, roka zunaj jo je bila izpustila. Elli se je hipoma odvalilo od srca, izginile so temne sence, ki jo je z njimi mučila razgreta domišljija, in začela je misliti, kdo bi bil pri vratih. Za hipec so kmalu potem zaškripale stopnice in Elli se je videlo, kakor bi bila začula drsajočo hojo. Toda hkrati je bilo zopet vse tiho, tiho kakor v grobu.

„Kaj je iskal? Kaj je hotel?“

To je bila Ellina prva misel. Prepričana je bila sedaj, da je mogel biti pozni gost edinole poštar. Morda se je v hiši kaj pripetilo, morda so jo kje potrebovali. Toda čemu potem tako skrivnostno prihajanje, čemu ni zaklical? In Ella si ni vedela odgovora. Tedaj pa se je hipoma spomnila ekspeditorice Neti in njene prvega čudnega nastopa. Njene besede so ji zvenele po ušesih, njen nagli odhod se je zopet pojavil pred njo. Videla jo je zopet, kako je stopala mimo okna z malim kovčégom v roki. Zopet je hušknila mimo nje kakor senca, in njena dolga, suha postava je izginjala za drevjem. Slišala je zopet njene besede: „Žal mi je za Vas!“

In Ella se je sedaj nehote spominjala zadnjih dni v pisarni in neka slutnja, neko razumevanje se je je pollaščalo. Rdečica ji je silila v lica, ko je začela domnevati, da ji je sedaj jasno, čemu je poštar že precej dolgo posedeval najrajši blizu nje, čemu je iskal vpričo nje izbranih besed in izrazov, čemu je tako gladil in negoval svojo brado. Domnevala si je, da ji je jasno, vse jasno, in to je bil prvi trenotek, ko je zaslutila in morda tudi uganila vsaj približno pomen Netinih besed.

A tedaj jo je prešinil nov strah in zatisnila ni očesa vso dolgo noč.

Zunaj pa je še vedno šumel veter in padal dež, da se je slišalo kakor bi kdo izlival vodo iz velikih polnih posod. In ta voda se je šumno odcejala navzdol po potih ter orala po njih globoke brazde.

Pozno v jutro se je začelo nekoliko svitati. Leno in kakor bi se bali, so prihajali prvi bledi svetlobni trakovi skozi okno v sobo. A v njih se je videla preprosta sobina oprava še siromašnejša in otožnejša. Slednjič so se ti trakovi pritihotapili tudi v kot na posteljo in prebudili Ello, ki je bila komaj za trenotek zatisnila trudne oči.

Skočila je raz posteljo ter se začela oblačiti. V glavi ji je bilo pusto in čutila se je izmučena in onemogla kakor še nikdar v življenju. Ko se je pogledala v malem okroglem zrcalu na mizici, se je skoro ustrašila. Nasproti ji je gledal bled, skoro rumenkast obraz, okvirjen od razpuščenih, razmršenih las. In ta obraz se je v tej noči zožil in podaljšal in ob očeh se je prikazala prva, komaj vidna guba.

Ella se je naglo obrnila od zrcala ter stopila nekoliko korakov po sobi. Kar je bila v Ključu, se ni čutila tako nesrečna kakor danes, niti prvi dan svojega dohoda, ko je vendar živela pod raznimi vtiski. Danes šele je prav grozno občutila vso bedo, ki ji je izročena takale siromašna poštna uslužbenka na deželi. Danes šele so ji zarezale spona globoko v meso, da se je sesedla kri in so otrpnile žile. Bridek nasmeh ji je legel okoli usten in trpek izraz se je vtisnil in vgnezdil prav blizo njega.

Ko je stopala navzdol v pisarno, ji je bila glava nizko sklonjena in izpod bledega čela so zrle nemirne in boječe oči, ki si niso upale pogledati na levo in desno. Bale so se nečesar, kakor bi bile zagrešile Bog ve kaj hudega. V veži pa se je videla Ella nenadoma nasproti poštarjevi gospodinji. Stala je ob vratih ter gledala Ello z nekim čudnim, porogljivim nasmehom. Njena usta niso izpregovorila in odgovorila na Ellin pozdrav ničesar, a njena glava se je obračala za Ello, dokler ni izginila v pisarni. A Ella je videla njene oči skozi vrata, vedela je, da ona še stoji na vratih. Šele čez nekoliko časa so se duri šumno zaloputnile, da je votlo odmevalo po hiši.

Kmalu potem ji je prinesla dekla zajtrk. Proti svoji navadi je še nekoliko časa postala v pisarni ter

zrla na Ello. Ko se je ta ozrla, se je naglo obrnila ter odšla. Ella jo je hotela poklicati, da bi jo nekaj vprašala. Toda khrti se je premislila in molčala.

Proti poldnevu so se zaslišali v hiši razburjeni glasovi. Ženski glas je vpil in vrata so se odpirala in zapirala. Ella ni mogla vsega razumeti. Ali uganila je, da je prišla deklina mati ter zahtevala od poštarja, da takoj odpusti njeno hčer iz službe. Pri tem so padale na poštarja ne baš lepe besede in Elli se je celo dozdevalo, da je bilo vmes izgovorjeno tudi njeno ime. V kakšnem zmislju, ni mogla vedeti, ali zadelo jo je to skrajno neprijetno in nehote ji je bušilo v glavo, da mora to biti nekaj v zvezi z nocojšnjim dogodkom. Poštar je ženski odgovarjal na kratko in nekoliko tiše, a konec vsega je bil, da je dekla odšla z materjo iz hiše. Proti večeru pa je že prišla druga, nekoliko starejša in z nekim potuhnjenim izrazom na skoraj štirioglatem obrazu. Takoj, ko je prvič prinesla večerjo, ni bila Elli všeč. Njene mižeče, kalne oči so izdajale lokavost in njena vsiljiva prijaznost, ki je z njo obsula Ello pri prvem svojem nastopu, se je tej gabila.

Poštarja ves tisti dan ni bilo v pisarno. Po nastopu z materjo odišle dekle ga niti slišati ni bilo in v hiši je bilo, kakor bi bilo vse izumrlo. Oglasil se je samo poštni voznik, ki je bil hkrati pismonoša, ko je odhajal in prihajal, oglasilo se je samo par šolskih otrok, da bi vprašali, ali je kaj za starše, ki so bivali v kaki oddaljeni vasici. Zunaj pa je ves dan počasi rosilo in nebo je bilo čez in čez zagrnjeno s težkimi, črnimi oblaki, ki so viseli nizko nad bližnjimi griči, da ni bilo videti nikamor.

Tako se je bližal večer, zopet dolg in pust večer, in Ella se ga je bala že naprej . . .

Ko je stopila Ella iz pisarne ter jo zaklenila, da bi odšla v svojo sobo, je hipoma stal za njo poštar, kakor da bi zrastel iz tal. Ella niti slišala ni, da bi se bila kje odprla vrata, niti da bi bila zahreščala njegova stopinja po veži. Ko se je obrnila, mu je zrla v obraz. Ta je bil nekam izpremenjen. Neka boječnost, neka neodločnost je visela na njegovem licu in Elli se je videlo za hipec, kakor bi nekaj težilo njegovo srce,

kakor bi bil ta mož nesrečen. Nekaj se je zganilo v njej, česar dozdej nikdar ni občutila njemu nasproti. Samo misel, da stoji pred njo nesrečnež, je zadoščala da je pozabila onega neprijetnega čuta, ki se je je bil polaštil, ko ga je začutila za seboj, ki jo je imel vklenjeno dozdej še vselej, ko je bila v njegovi bližini. In poštar je uganil njeno duševno stanje. Izraz njegovega lica je hkrati zadobil zraven vsega še neko bolešno potezo, njegova glava je klonila nekoliko navzdol in oko se je povесilo.

„Oprostite, gospodična Ella,“ je dejal s tihim, mehkim glasom, kakršnega Ella še ni bila čula pri njem. „Mislil sem, da Vam morda ne bi bilo nevšeč, ako bi Vam včasih zvečer delal nekoliko časa družbo. Večeri so tako dolgi in ako je človek sam, se vda preveč raznim težkim mislim, ki ga more in tlačijo, da le težko prenaša tako življenje.“

Ella je osupnila. „Čemu naenkrat taka ponudba,“ je pomislila. Toda ko ga je vnovič pogledala in ga je videla še vedno tako potrtega in ponižnega pred seboj, se je siloma otresla pomislekov, ki so se ji vsiljevali.

„Morda sem ga sodila napačno,“ si je dejala ter izpregovorila prijazno:

„Preveč bi zahtevala od Vas, ako bi se drznila sprejeti Vašo ponudbo.“

„Ah, nikakor ne, nikakor ne, gospodična Ella! Prav rad, verjemite mi, prav rad sem Vam vedno na razpolago in v največje veselje bi mi bilo, ako bi Vam smel biti na uslugo.“

Govoril je naglo in skoro šepetaje. In pri tem se je razgrel kakor mladenič in nekaj mladostnega in ognjenega je bilo v teh besedah. Ella še nikdar v svojem življenju ni bila v takem razgovoru z moškim in ogenj, ki je bil v poštarjevih besedah, ni švignil brezvplivno preko nje. Nekaj mehkega je hkrati ovelo njeno notranjost in mož, ki je stal pred njo, se ji ni videl več tako strašen in oduren kakor doslej.

In že mu je hotela odgovoriti, da mu noče odbijati njegove prošnje, ako ga to veseli, ko je hipoma zapazila v njegovem očesu neki sijaj, ki je bil popolnoma nasproten prejšnjemu izrazu v njegovem

pogledu. Sicer je ta sijaj izginil takoj in se umeknil zopet prejšnjemu izrazu, a v Elli je zbudil hipoma stare občutke proti poštarju, zbudil jih hipoma kakor je sam hipoma vzplapolal. In pred njo je hkrati stala Neti in smejala se ji je porogljivo in na ušesa so ji zveneale besede: „Žal mi je za Vas!“

Ella se je zravnala kvišku. Njena vitka postava je presegala poštarja, ki je bil videti pred njo malenkosten in pritlikav. Bila je lepa, da je moral zreti vanjo kakor v solnce in oči so ga skelele in trepetal je pod njenimi gorkimi žarki. In predno se je zavedel, se je bila Ella poklonila in izginila po stopnicah v svojo sobo. Poštar je slišal, kako se je ključ obrnil v njenih vratih.

Tedaj pa se je nekdo v njegovi bližini zasmel rezko in zlobno. Poštar je prebledel ter stisnil pesti. Planil je proti onemu mestu, kjer se je zasmeljo ter iztegnil je roko. Toda v tem hipu so se zaloputnila vrata pred njim, in za njimi je izginila njegova gospodinja.

* * *

Ella je potrkala rahlo na vrata pri spalnici svojih staršev. Nihče se ni oglasil, mrtvaško tiho je bilo naokoli. Ella se je sklonila h ključavnici ter poslušala. Naslonila je svoje drobno ušesce prav ob ključevo luknjo ter obstala. Njeni dolgi kodri so se razpustili po tilniku navzdol in mahali skoro do lesenega praga. In zavela je hladna nočna sapa, in zamajali so se lasje in trkali so na vrata in prosili so, da se jim odpro. Toda trkali so zaman, ni je bile stopinje, ki bi se bližala, ni je bilo roke ki bi odprla. In Ella je stala še vedno sključena, je stala še vedno nepremično in poslušala.

Tedaj je posijal mesec skozi okno v veži. In od stene v nasprotnem kotu se je ločila postava. Njene prozorne noge so se komaj dotikale tal, plula je po vzduhu, rastla je in se krčila, kakor rastejo in se krčijo kolobarji sivega dima, ki se vzdigujejo proti stropu, a jih od tam preprih tlači zopet k tlom. Rastla

je in se krčila in se bližala. In približala se je sklonjeni Elli in privzdignila ji je viseče lase, da bi jih ne omaževala njena noga. Privzdignila jih je in nesla jih je k svojim ustnicam in poljubila jih je. Ella pa se je dvignila. Vrata so se odprla kakor sama ob sebi na iztežaj in na oba kraja, in Ella je vstopila.

Stala je sredi sobe in zrla je po njej z začudenimi očmi. Skozi okna je sijal mesec, v njegovi luči so motno odsevale dobro znane postelje. Na njih je nekaj ležalo nepremično in trdo in pokrito je bilo z belimi rjuhami. In hipoma so se ob teh posteljah pojavile dolge blede sveče na okroglih črnih svečnikih. In v presledkih med njimi so zrastle pisane rože na dolгих upogibajočih se steblih. Na drobnih sklonjenih glavicaх se je svetila rosa, ki jo je rodilo tiho pomladno jutro. Ella se je sklonila nad cvetke ter hotela pogledati svoje obličje v srebrnem zrcalu te rose. A tedaj je videla, da so to solze, ki jih je rodila globoka žalost njenih bratov in sester. In tem solzam so se pridružile še njene, saj je v istem trenutku zagledala med svečami in rožami dobro znana obraza očeta in matere. Bila sta voščenobleda in njune ustnice so bile trdo stisnjene. In vse okoli njih je bilo črno prepreženo od stropa do tal. Spredaj se je dvigala ozka mizica, na njej se je svetlikala v srebrni posodi blagoslovljena voda poleg pozlačenega razpela. In v posodi sta se tiščali zeleni vejici, pripravljeni v kropenje.

Ella je padla na kolena ter zaplakala.

„Oče! Mati!“

Vzkliknila je glasno, hoteč ju priklicati zopet v življenje. In zaklicala je vnovič, da je njen glas votlo odmeval po prazni sobi.

Sklonila je glavo kvišku. Tedaj je pa začudena zapazila, da gleda skozi okno v sobo namesto meseca druga, svetlejša krogla. Solnce je bilo izšlo in je pošiljalo svoje zlate pramene v ravnih, dolгих črtah po sobi. In ko je pogledala materi v blede obraz, se je tam nekaj zgenilo, kakor bi se zazibal smehljaj okoli trdih usten. Usta so se lahko odpirala, trepalnice so se dvigale in iz materinih oči je zasvetil dolg, ljubezni poln pogled, podoben onemu dolgemu, zlatorumenemu

solčnemu žarku, ki je poljubljal njene osivele lase. A tedaj se je dvignil na odru oče. Lahno se je sklonil kvišku, nasmejal se je hčeri ter ji pomigal s koščeno roko kakor bi jo vabil, da stopaj za njim.

Ella je vstala ter hotela k njemu. A tedaj sta se razrušila odra in izginila sta izpred njenih zavzetih oči. Oče in mati pa sta stala sredi sobe ter širila roke svoji hčeri nasproti. In Ella je stopila naglo korak dalje in ju je hotela objeti. Toda onadva sta se začela hkrati odmikati, dalje, vedno dalje. Ella je hitela za njima, a iz prve sobe sta izginjala v drugo, iz druge v tretjo, iz tretje v četrto. Sobe so rastle pred njo kakor iz tal in ni jih hotelo biti konec. In pred njo sta bežala oče in mati.

Solnce pa je lezlo vedno više in više in po vseh sobah se je razlivalo morje svetlobe. Ello je ta svetloba skelela v oči in povešati je morala glavo, da so se za trenutek odpočile. A to jo je popolnoma zmedlo, da ni več natančno razločevala pred seboj bežečih podob. Izgubila je bila pravo smer in hlastala je iz kota v kot, od vrat do vrat. Njene roke so se krčevito iztezale in zopet obupno padale, njena kolena so se šibila. Tedaj se je prav pred njo pojavil obraz materin. Samo dva koraka je bilo treba in Elline roke bi se lahko ovile njenega vratu, njena glava bi lahko odpočila na materinih prsih. Toda Ella ni mogla prestopiti z mesta. Nekaj kakor svinec težkega je leglo v njene noge, ji je napolnilo žile. Izkušala je privzdigniti nogo, toda bila je kakor k tlom prirastla, ves napor je bil zaman. Sklonila se je k tlom in hotela si je pomagati z rokami, po vseh štirih je hotela prilesti do matere. Toda tudi roke so se napolnile s svincem in okoli njih so se zadrgnile vrvi. Obup je legel na Ellino dušo, hudo ji je bilo, da bi bila najrajša pri tej priči umrla. In hotela je klicati na pomoč. Toda začutila je hkratu neznosno žejo, jezik ji je bil suh in lepel je na nebesu in nobenega glasu ni bilo iz njenih ust.

A hipoma so se razmeknile stene, tal je zmanjkalo pod Ello. Nekaj neizrečeno lahkega jo je prešinilo in

prosto kakor ptica pod nebom se je dvignila. Okoli nje je zazelenelo drevje, njegovo listje je bilo sočno in temnozeleno kakor v zgodnji pomladi, ko se je komaj porodilo. Pod drevjem so se vzdigale tuje nepoznane cvetice, ovijale so se po vejah in njih opojni vonj je polnil vso okolico. Iz gostega grmovja se je glasila otožna pesem slavčeva in pod grmovjem je žuborel srebrnočist studenec.

Ella pa je razširila roke nalik perotnicam in letela je lahko kakor ptica po tem mirnem in balzamičnem vzduhu. Krenila je, kamor je hotela, nikjer ni bilo ovire, nikjer zapreke. Letelo je samo ob sebi, kakor bi bila letala že od mladih nog, kakor bi bil njen pravi element čisti in jasni vzduh visoko nad spletkami človeškega rodu, visoko nad gorami. Pozabila je vsega, kar jo je še pred nekoliko hipi vznemirjalo in delalo nesrečno, pozabila je celo matere, ki je bila s sobo vred izginila izpred nje. Hipoma pa se ji je zazdelo, da sanja. Kdaj je še na tej božji zemlji letal človek? Toda ne, to niso sanje, to je gola in čista resnica, saj vidi pod seboj zemljo, okoli sebe drevesa in grmovje, saj čisto razločno sliši petje slavčevo. Ne, to niso sanje. Toda vendar se je treba prepričati še drugače! In Ella je splula počasi do bližnjega drevesa in odtrgala je vejico z velikimi, mahalčastimi listi. In potipala jih je in začutila pod svojimi prsti. Ali so to sanje? Sklonila se je nad veliko čudovito oblikovano cvetico, ki je žarela v nepopisno lepih, Elli dozdej neznanih bojah. Odkod se je vzela? Da, treba jo je utrgati, ustvarjena je za nekaj lepšega, nekaj vzvišenejšega, nego da bi tu rastle samo zaradi tega, da raste. Ella se je spomnila, da je majnik. In doma ima na omarici soho Device. Pred njo gori večna lučca v pobarvanem steklu in okoli nje je venec preprostih, skromnih cvetic, kakršne rasto za hišo na vrtu. Kako bode ta povečala bajni vtisk, kako se bode tamkaj še bohotneje razcvela v čast Materi božji! In Ella tačas poklekne pred kipec in molila bode za starše, molila za brate in sestre in molila zase. Krasna cvetka se je zalesketala v njeni roki, njeni listi so vztrepetavali in nje vonj je Ello omamljal. Ali so to sanje?

Toda kaj je to? Elli je bilo, kakor bi jo kdo poklical. Spoznala je glas očetov. Obrnila se je naglo in bila je zopet v sobi. Izginilo je zelenje, izginile so cvetice in otožno so se zasvetile belo pobarvane stene. Ella ni vedela, kdaj je sedla za mizo, a sedela je nasproti svojemu očetu. Poletenska okna so bila zaprta, v sobi je bilo somračno, s ceste se je čulo ropotanje vozov in peketanje konjskih kopit.

Očetov obraz je bil resen, tiha žalost je bila razlita po njem in govoril je z Ello šepetaje, skrivnostno. Ella ga je poslušala, slišala je vsako najmanjšo njegovo besedo, a razumela ni ničesar. Niti zmislila njegovega govora ni mogla pogoditi.

Tedaj so se zaslišali koraki po stopnicah. Nekdo je govoril glasno in zapovedujoče, drugi so odgovarjali tiše in zateglo, kakor bi jokali. Oče Ellin se je vznemiril. Ozrl se je po sobi ter motril jako pazljivo vso opravo od najmanjše stvarce do največje. Bilo je, kakor bi se poslovljaval od vseh teh stvari, ki se je le težko ločil od njih.

V tem so se bližali koraki, glasovi so se začuli pred sobo. Nekdo je potrkal in vstopili so možje od sodišča. Resno so se držali in molče je nekdo izvlekel iz žepa neke papirje ter jih predložil pred očeta. Ta si je nateknil naočnike, vzel papirje v roko ter jih prebiral. Nato jih je položil na mizo ter vstal. Obrnil se je proti Elli ter rekel sočutno:

„Pusti nas nekoliko časa same, dete moje, pozneje se vidimo. Tu so sedaj resna opravila!“

Ella je molče vstala ter odšla. Na vratih je nehote postala in je videla, kako so možje hodili od enega kosa sobine oprave do drugega in kako so pritiskali nekaj okroglega na sleherni kos.

Ella je odprla vrata ter hitela v kuhinjo. Tam je sedela mati pri ognjišču na nizkem stolu. Obraz si je zakrivala z dlanmi in glasno je ihtela. Hčerke niti opazila ni, ko je vstopila.

„Mati!“, je zavpila Ella ter skočila k njej. Ovila ji je roke okoli vratu ter zaihtela tudi sama.

Tako sta ostali nekoliko časa v tesnem objetju. Z dvorišča se je slišalo veselo vpitje Ellinih mlajših bratov in sester.

„To so žalostni časi, Ella,“ je dejala skoro nato mati ter se rahlo izvila iz hčerinega objetja.

„Kaj pa je, mama?“

„Vse nam bodo prodali!“

Ella je zavpila ter zakrila obraz v roke.

„Ti edina nas lahko rešiš,“ je pristavila mati ter tolažila hčerko.

Elli se je zazdelo čudno, kako bi bila ona tista, ki bi mogla rešiti svoje starše. Kako rada bi dala vso srčno svojo kri zanje, kako rada bi jim pomagala, ako bi zahtevali od nje mlado njeno življenje!

„Kaj naj storim, mati?“

„Vzemi ga!“

Mati je pokazala z roko na drugo stran ognjišča. Ella se je tja ozrla in se stresla. Tam je sedel — poštar. Opravljen je bil v črno obleko in nataknjene je imel bele glace-rokavice. Pred njim je stal na drugem stolu visok svetleč cilinder.

Poštarjevo oko se je uprlo v Ello, njegova roka je pogladila brado in vstal je ter ji stopil nasproti.

Ella je pogledala mater, ki je bila pričakujoč vanjo uprla svoj pogled in je pogledala poštarja. Nato je stopila vnovič korak bliže matere ter dejala s trdnim, močnim glasom:

„Zaradi Vas, mati, storim vse!“

A to je presežalo njene moči. Zgrudila se je na bližnji stol in dihala je težko.

In pridrsal je poštar do nje in sklonil se je k njej. Njegova brada se je doteknila njenega lica in njegova zoprna sapa jo je obletela. Ello je zazeblo. Začutila je, kakor bi se je bil doteknil hladen gad, ki se je hkrati ovil njenega telesa.

In zavpila je glasno in grozno . . .

* * *

Ella se je zbudila. Na njenih ustnicah je še trepetal težki vzdih, njeno čelo se je potilo in po vsem životu se je tresla. Njene oči so strmeč preplašeno zrle po mali sobici, ki se je po jej nrazlivala prva jutrnja svetloba. V njej se je motno svetlikala sobina oprava,

zraven postelje na stolu je bila njena navadna obleka. Na mizi je poleg svetilke ležalo dokončano pismo, ki ga je snoči pisala Ella domov.

„Hvala Bogu, da so bile samo sanje!“ je vzkliknila ter naglo vstala. Pogledala je list na mizi in prebrala je še zadnje vrstice, ki jih je bila pripisala: „Ako Vam je mogoče, rešite me tega pekla, na veke Vam bodem hvaležna! . . .“

Z zvonika se je začul droben glas zvonca, ki je zvonil sedmo uro. Ella se je prekrižala in njene ustnice so šepetale gorečo molitev. —

III.

Včeraj je zapadel prvi sneg. Ključ je bil pobeljen in pobeljena so bila prej rjava brda nad njim. Vse se je čez noč preobleklo, vse se je videlo praznično, sva-tovsko. In danes je nad to pokrajino usipalo solnce svetle svoje žarke, da se je lesketalo, kakor bi se kopalo v srebrnih penah, kakor bi bilo posuto čez in čez z drobnimi, neštevilnimi biseri. Vse je oživelilo, vse se je zibalo, vse se je oddihavalo po duha morečih, pustih in dolgočasnih deževnih dneh.

Ella je imela odprto okno poštne pisarne. V peči je veselo prasketal ogenj, a skozi okno je silila sveža, oživljajoča sapa. Kako se je danes dalo delati! Kar samo ob sebi se je pisalo, pečatilo in zavijalo, kar samo ob sebi se je delilo v posamezne predale.

Semtertja je Ella pogledala skozi okno. Njeno oko je bilo živahnejše, njeno čelo ne več tako zamišljeno. Bilo ji je nekako lahko okoli srca, lahko, kakor že dolgo ne. Okoli ustnic ji je včasih zatrepetal smehljaj in bilo ji je, kakor bi ji moral današnji dan donesti nekaj posebno veselega, nekaj novega. To je slutila, ne, to je prav gotovo vedela, saj so ji to šepetala neštevilna nevidna bitja, ki so plula po vzduhu, ki so jo obkrožavala.

In Ella je težko pričakovala tega veselega trenutka, vsa njena duša mu je hitela nasproti, vse njene misli so se združile, da bi ga pojmile in se raztopile v njem.

Gori nad vasjo pa se je v tem hipu začulo pasje lajanje. Izpočetka so se slišali posamezni glasovi, kratki in naglo odrezani. A kmalu so bili ti glasovi bolj zategli, tanjši in višji, cvileči. Glasili so se vzdržema, prihajali vedno nižje, razgubljali se vedno više, po hribu doli in zopet gori, po kotlinah in okoli hriba. In na vrhu je počil strel, en, dva, trije: . . . Pokalo je, da je odmevalo daleč po okolici. Psi so za trenotek utihnili, a kmalu se je začela nova gonja. Po gozdu je šumelo, pod bežečimi nogami zverjadi je pokalo suho dračje. In to se je vršilo ves dopoldan, zdaj bliže, zdaj bolj oddaljeno, v vednem kolobarju, a v presledkih se je glasil zateglo lovski rog . . .

Popoldne pa se je glasna lovska družba vračala mimo pošte. Spredaj so stopali nosači. Nekdo je imel na hrbtu okoli vratu ovitega velikega srnjaka. Glava srnjakova je visela nosaču na prsi in izmed trdno stisnjenih zob je štrlel okrvavljeni konec jezika. Nosačeve roke in hlače na kolenih so bile krvave, da so se od daleč svetile velike rdeče lise. Drugi je nesel na drogu nekoliko dolgouhcev, ki so kazali med razkremenimi nogami bele svoje trebuhe. Tudi ta je bil krvav po mečih. Tretji pa je vlekel lisjaka, da se je podolgasta glava s štrlečimi ušesi vlekla po tleh.

Ella je gledala skozi okno.

Tedaj pa se je nekdo ozrl gori. Njegove izrazite modre oči so za hipec začujeno obvisеле na Elli. Njegova roka se je trdneje oprijela puške in vztrepetala. In stopal je dalje z drugimi.

Ella pa je tačas začutila, da je pričakala oni trenotek, ki je po njem koprnela. Rdečica ji je zalila lepo lice in njeno oko je strmelo za odhajajočim. Na ovinku se je ozrl, in Elli se je videlo, kakor bi se mu ustavljala noga. A nekdo se je obrnil proti njemu ter ga ogovoril. Moral je za njim.

Ko se je Ella ozrla po pisarni, je bila ta še veliko svetlejša nego prej. Kar hipoma se je izpremenila, zadobila je zanjo nek pomen. Ella je začutila, da je s tem trenotkom začela živeti.

A tedaj je vstopil poštar. Drsajoč na navadni svoj prostor, se je ozrl v Ello ter hotel dalje. A ko je za-

pazil rdečico na njenem licu in njeno razburjenost, jo je pogledal pazljiveje. Takoj nato mu je komaj viden porogljiv nasmeh šinil preko usten. Elli pa se je videlo, da je uganil njen položaj. Nemirno je sedla ter začela delati. A pri srcu ji je postalo hkrati tako hudo, tako težko, da bi bila najrajša zajokala.

Ta gnusni človek se je drznil v tem svetem trenutku oskruniti s svojim pogledom njeno notranjščino, se je drznil dvigniti zastor, ki je za njim pravkar za-blestela v svetlih, plamenečih bojah podoba, kjer je bil zanjo že davno pripravljen skrit in miren prostor, kamor ne bi smelo nikdar pogledati tuje oko. Ella se je zdaj zavedela, da tega človeka sovraži iz dna duše, a vedela je tudi, da jo sovraži odzdaaj i on. Hipoma, kar samo ob sebi ji je bilo to jasno, a hipoma je tudi sklenila, da se mu upre, naj velja kar hoče. Začutila je, da je to dolžna sama sebi, začutila, da je to dolžna tudi onemu, ki se je tako nenadno naselil v njenem srcu. Odločno je hkrati dvignila glavo ter se ozrla po poštarju, ki je malomarno sedel na svojem prostoru, kakor bi se ne menil ne zanjo, ne za ves ostali svet.

Hipoma pa je poštar dvignil glavo ter se ozrl po Elli. Njegov obraz je bil čisto vsakdanji, izraz na njem malomaren.

„Gospodična Ella,“ je dejal počasi in zateglo, „ni še dolgo, kar je tam sedela gospodična Neti. Pred njo je sedela gospodična Vera in še pred njo gospodična Bela. In sedaj sedite Vi, gospodična Ella!“

„Čemu mi to pripovedujete?“ je viknila Ella ter trdo stisnila ustnice.

Poštar si je pogladil dolgo brado in pomežiknil. Njegov obraz je dobil hkrati nekaj mefistovskega.

„Ah, čemu! Res, radovedni niste! — No, ker že nočete slišati, naj molčim. Sicer pa nisem imel mnogo povedati. Gospodična Bela je umrla v norišnici, gospodična Vera je v nekem predmestnem zavodu v Gradcu, a gospodična Neti študira v Begunjah. Sicer pa me veseli, da niste radovedni.“

„A kaj je zagrešila Neti?“ je vprašala nehote Ella prestrašena.

„Glej, glej,“ se je smejal oni, „saj jo vendar zanima moje pripovedovanje.“

„Gospod, Vi ste zlobni,“ je siknila Ella ter vstala.

„Morda, morda, gospodična! Toda kaj sem hotel še povedati? Ali se Vam ne zdi, da je tamle v onem stolu nekaj, kar je ubilo Vaše prednice? Ali se Vam ne zdi, da to še tiči tam notri?“

Ella je prebledela. Strmela je v poštarja in ustnice so se ji gibale konvulzivno. Nekaj je hotela odgovoriti, toda beseda ji ni šla iz ust.

Poštar se je počasi dvignil.

„Sicer sem pa za svojo osebo prepričan, da je vsaka imenovanih gospodičen ta „nekaj“ že sama s seboj prinesla. Meni se je vsaj videlo, da so imele vtisnjeno ono znamenje na čelu že takoj ob svojem nastopu. No, in tak si ne more pomagati, niti mu drugi ne pomorejo.“

Drsal je mimo nje počasi, prav počasi. In kakor nehote se je doteknil njene roke.

Ella se je zdrznila. Čutila je, kakor bi se je bila doteknila mrzla in opolzla kača.

„Res je, tak si ne more pomagati,“ je mrmral poštar vnovič ter zaprl vrata za seboj . . .

Ella se je zgrudila na stol ter zaječala. Tóda takoj je planila kvišku. Videlo se ji je, kakor bi se bilo v stolu nekaj premeknilo. Hlastno ga je prijela ter ga postavila v kot.

Proč, proč od tukaj, kakor hitro mogoče, proč, dokler ni prepozno,“ si je dejala poluglasno z nekim tujim, dozdej nepoznanim glasom. Slišalo se je, kakor bi govoril kdo drugi, ki se je pritihotapil neviden v sobo.

Toda kam naj bi šla? Nikjer ni v tem hipu primerne službe dobiti. Ali naj gre domov? Ah, tega se boji. Kaj bi si mislili starši? Hudo bi jim bilo, ako bi jim prišla še na glavo, ko so jo oddali od hiše vendar samo v skrajni sili.

Ne, domov ne sme, vsaj tako hitro še ne!

Naslonila se je ob okno ter razmišljala. In videlo se ji je, da je zdaj konec vsega, da je njena usoda že zapečatená, da ji je za petami. Torej tak je začetek njene

ljubezni? Malo prej je zableščala naglo in nenadoma pred njo svetla luč in njeni žarki so plamteli nekoliko hipov jasno in veličastno in ona je poželjivo upirala vanje svoje oči. A sedaj temâ, megla čez in čez! Umikali so se svetli prameni, izgubljali se počasi v noč in komaj, komaj če še brli v daljavi plamenček, ki pa mora vsak hip ugasniti! Kako je to tesno, kako je hudo! Ah, kako rada bi umrla!

A domov ne sme. In treba je vztrajati še na tem mestu, vsaj še nekoliko časa, dokler se ne odpre kje kaj boljšega.

Toda oni stol v kotu je treba menjati. Nanj ne sede nikdar več.

Ella je stopila k vratom, da bi poklicala deklo in ji velela donesti drugi stol.

Ali v tem hipu je zunaj prijel nekdo drugi za kljuko. Duri so se odprle in pred Ello je stal oni, ki ga je že nosila v svojem srcu.

Stala sta si nekoliko časa molče nasproti. Nikdar še nista občevala medsebojno, nikdar se nista videla do današnjega dne, a ko sta si sedaj gledala v oči, sta vedela, da se poznata že dolgo, sta si bila stara, ljuba znanca. In vedela sta, da se ljubita že davno, od pravekov. Spomnila sta se, da sta že drug drugemu slonela na prsih, da so se njuni pogledi že topili drug v drugem, da so se njune ustnice strinjale v sladkih, dolgih poljubih. Vedela sta, da sta se izprehajala roko v roki po cvetočih poljanah in brežinah, vedela sta, da sta že poslušala v tistem somraku in v tesnem objetju otožno pesem slavčeve, ki jima je polnila srce z nepoznano slastjo in sladko grozo. Poznala sta se že dolgo, dolgo, hodila sta drug zraven drugega že dolgo pot, poznala sta medsebojne svoje želje, medsebojno koprnjenje.

Poznala sta se, a vendar sta oba zardela, ko sta se tako nenadoma srečala. In nihče ni mogel najti besede, oba sta bila v vidni zadregi. Haha, kako se je to čudno glasilo, ko je vendar odprl usta in izpregovoril:

„Oprostite, gospodična, ali imate kaj razglednic?“

Ali res ne zna kaj drugega povedati? Ali je prišel samo po to?

Ella se je spomnila, da je v poštni pisarni. Naglo se je obrnila in odštevala razglednice.

„Ali smem tukaj napisati?“

„Prosim, poslužite se!“

In potegnil je stol iz kota bliže k mizi ter sedel nanj. In stisnil se je na stolu v dve gubé in glava se je sklonila nad mizo.

Ella ga je gledala. A tedaj se je nečesa domislila. Naglo je stopila k mizi ter dejala:

„Oprostite, ta stol ni za nič.“

In izkušala je, da bi stol potegnila izpod njega. Toda oni je sedel trdno.

„Eh, ne de nič,“ se je zasmel, „stol je stol, toliko časa me že vzdrži.“

Ona je ugovarjala.

Tedaj pa se je roka njegova ovila njenega pasu in potegnil jo je k sebi. Odmeknil se je nekoliko in sedaj sta sedela nekoliko hipov oba na istem stolu.

„Ali vidite, kako je močan?“ je dejal ter se smejal.

Njegovi močni beli zobje so se zasvetili tik pred njo, a takoj so jih zakrile bujne, rdeče in majhne ustnice, ki so se po bliskovo približale njenim.

Ella je svoje zavarovala s plosko roko, in gorak poljub je obvisel na belih, trepečočih njenih prstih.

„Joj, Vi porednež!“

Druga duhovitost ni mogla raz njena usta, saj jih je takoj zamašil z vročimi svojimi poljubi . . .

Ko je bila Ella zopet sama, je bilo pozabljeno vse, kar je pretrpela danes. V njeni glavi ni bilo druge misli nego misel nanj. In pri tej misli so se iskriale njene oči in okoli njenih usten je krožil blažen smehljaj. Čelo pa je bilo vedro, kakor je vedro nebo po težki nevihti.

In stol, ki se ga je hotela malo preje iznebiti, je ostal na svojem prejšnjem prostoru. Kako se je zdaj sedelo vse drugače na njem, zdaj, ko se ji je na njem utrnila prva zvezda mlade ljubezni! —

V sobi, kjer je stanovala poštarjeva gospodinja, se je že delal sòmrak. Dasi je bilo v njej že skoro pretoplo, je vendar še prasketal ogenj v peči. Okna so bila motna, da se niso mogli razločevati predmeti, ki so bili zunaj. Po sobi se je vlačil težak in zoprn vzduh, pomešan z vonjem po dimu in po ogorkih. Težko se je dihala v njem.

A poštarjeva gospodinja se je menda tu notri počutila dobro. Sedela je ob oknu ter krpala nogavice. Njena ostro črtana glava z močnim šilastim nosom je bila sklonjena nad delo, in njeni dolgi koščeni prsti so se urno premikali drug ob drugem. Na prvi pogled je bila videti žena stara, a ob pazljivejšem opazovanju se je videlo, da jo pač niso postarala leta. Moralo je biti kaj drugega, kar ji je pobelilo lase in nagubančilo kožo na čelu in licih. Tudi grda ni bila, človek bi jo morda imenoval še zanimivo, ako bi vsak hipec ne švignil preko njenih bledih ustnic čuden, zaničljiv, sarkastičen izraz, ki je takoj izpremenil ves obraz. Ob takih prilikah ji je vselej švignil tudi iz oči sovražen pogled ter obvisel na kakem predmetu trdo in nepremično. Včasih pa je sedela na navadnem svojem prostoru brez dela, z rokami povešenimi v naročju. Njeno oko je strmelo tja nekam v daljavo, njene ustnice so se premikale in podrhtevale, njeni lasje so se vlažno svetlikali.

Tudi sedaj je hipoma izpustila delo. Njena glava se je dvignila in oko je obsteklelo. In sedela je nepremično in trdo in niti trenila ni z očesom, niti tedaj, ko so se odprla vrata in je vstopil poštar.

Bil je videti nemiren in komaj se je ozrl nanjo. Stopil je nekoliko korakov dalje ter prijel za stol. Toda takoj ga je izpustil, kakor bi si bil premislil. In začel je hoditi po sobi gori in doli, počasi in enakomerno. Njegova drsajoča hoja se je slišala tako, kakor bi kdo v daljavi oblal grčavo desko.

Nekoliko časa je bilo tiho. V peči je še vedno prasketal ogenj in v sobi je postajalo neznosno. Poštar je sedaj pogledal proti peči, sedaj se skrivoma ozrl po gospodinji. Skomizgnil je nekolikrat z rameni ter molče nadaljeval svoje izprehajanje.

Hipoma pa se je ona zdrznila. Njeno oko se je obrnilo proti njemu ter ga motrilo nekoliko hipov. Iz začetka je bil ta pogled sovražen. A kolikor dlje se je mudil na njem, toliko bolj se je blažil, dokler ni vzplamtel v sijaju, polnem ljubezni.

A tedaj je vstala. Zravнала se je kvišku, da je bila videti popolnoma ravna. Njen obraz se je zasvetil, njen stas je postal gibčen in prožen.

In takšna mu je stopila nasproti.

Osupel je obstal in jo pogledal.

„Kaj hočeš?“ je dejal skoro mehko.

Stopila je prav blizu njega, da se ga je dotikala.

„Kaj hočem?“ je dejala poluglasno, komaj razumljivo. „Ah, saj veš, kako te ljubim, kako blazno te ljubim! Daj, poslušaj me samo za hipec in hvaležna ti bom na veke.“

On je molčal, a na njegovem obličju je bilo nekaj, kar ji je dajalo upanje.

„Sedi k meni, samo za hipec sedi!“ je šepetala in ga prijala za roko, da bi ga odvedla za seboj.

In res je šel zanjo.

In sedela sta tik drug drugega. Molčala sta nekoliko časa. Njeno oko je nehote zopet strmelo mimo njega v daljavo in ni se ganila. Tudi on je postal hkrati zamišljen in niti čutil ni več, da sedi kdo drugi poleg njega.

Prva se je zdramila ona.

„Torej, poslušaj me!“ je govorila tiho, skoro šepetaje. „Glej, dolgo, dolgo je že od tedaj, kar si mi še včasih pravil, da me ljubiš. Ali ni res? Potekla so od tačas leta, dolga leta, polna bridkosti in prevar. V večnost so se poizgubili dnevi, dnevi tuge in solza, in nastopili so dnevi vdanosti v usodo, dnevi, ki sem se v njih odpovedala vsemu, kar je nekdanj pozelelo moje srce. In glej, po dolgem času je danes zopet prvič napolnilo upanje mojo dušo.“

In to upanje se v meni vekša sedaj v temle trenutku, ko vidim, da me poslušáš. Saj sem vedela, da ne more ostati tvoje srce zakrknjeno za vedno mojim besedam, moji ljubezni. Daj, reci besedo, ne, niti reči

ti ni treba, samo poglej me, samo dih tvoj naj me obleti, in vedela bom, da me še ljubiš, da tli v tebi še iskrica dobrohotnosti in ljubezni do mene.“

Njene roke so se proseč iztegnile proti njemu ter ga hotele objeti. Tedaj se je zdramil. Stresel je z glavo ter dejal trdo:

„Pustiva te neumnosti, saj sva dovolj stara.“

Roke so ji hipoma vpadle in lica so ji pobledela. Vsa kri je izginila iz njih in plaho ga je pogledala.

„Torej sem se motila, zopet si me varal,“ je viknila naposled.

Ta njen vzклик je bil tako bolesten, tako globok, da je za hipec omehčal i poštarja.

„No, no, saj nisem mislil tako hudo,“ je dejal ter jo prijel za roko. „Saj vem, da si zame žrtvovala mnogo, saj vem, da sem ti dolžan povrniti to, kar si storila zame . . . toda ne morem, ne morem. Tako slabotna ni niti prepelica v prosu, ko jo zasleduje lovec, kakor sem slaboten jaz, jaz, ki sem včasih mislil, da bodem prestavljal gore in pulil hraste. Glej me, kako sem majhen, kako sem pritlikav in usmíli se me ter mi ne očitaj davno pozabljenih ur. Glej me, kako sem majhen!“

Izpustil je njeno roko ter potegnil z desnico preko oči. Tam notri, prav globoko, se je nekaj zazibalo, dvigalo se ter zableščalo med trepalnicami. Bilo je danes prvič, da se je v tem očesu po dolгих letih utrnila solza. Res, kako majhen, kako pritlikav, potr in nesrečen je bil v tem trenutku! Bilo je, kakor bi se bil v tem hipu postaral za mnogo let, kakor bi bila izginila hkrati vsa moč iz njegovih žil. Sedaj se je šele prav videla koža, ki se je ohlapno ovijala njegovih rok, ki je ohlapno visela od zabuhlih lic.

Vse to je zapazila ona in zasmilil se ji je.

„Bog mi je priča,“ je dejala tiho, „da sem ti odpustila in da ni žal misli v srcu mojem.“

Delala se je močno in trdno in prisilila se je z nenavadno močjo do te izjave, dasi ga je morala njena duša obsojati.

Vstal je ter stopil k oknu.

V sobi je že bilo temno, samo železna peč je žarela v kotu kakor velik ogeľ, in iz nje je pritiskala toplota vedno bolj. Šipe so se stresle in zabrenčale, v bližnjem zvoniku se je oglasil večerni zvon. Bilo je, kakor bi se bile v tem trenutku zganile in oživele podobe na stenah ter se globoko poklonile pred Njo, ki ji je na čast sedaj zvonilo.

„Ali te smem nekaj prositi?“ je izpregovorila ona čez nekoliko časa.

On je molčal.

„Glej, nočem te več spominjati nekdanjih časov, ker tega ne želiš. Nočem te žaliti z nobeno besedo, z nobenim namigavanjem. Samo to te prosim, pusti sedanjo ekspeditorico v miru. Dekle se mi vidi dobra in poštena, ne nakladaj si še nje na svojo vest!“

Govorila je to naglo, kakor bi se bala, da ne bo mogla dokončati, da je ne prehití drugi. A zraven je bila bleđa kakor stena in tresla se je po vsem telesu.

Poštar se je bil že med njenim govorom obrnil. Sarkastičen nasmeh je ležal okoli njegovih ust in oko se mu je bliskalo. Nič več one omahljivosti, one slabosti ni bilo na njem.

„Jej, jej, torej zopet ljubosumna? — Pojdi no!“ je dejal med smehljanjem. Toda takoj je postal resen.

„Vidiš,“ je nadaljeval, „to pa je tako. Jaz ljubim Ello. Ljubim jo, kakor nisem ljubil še nobene ženske na svetu, niti tebe! In vse moje delovanje in nehanje stremi za tem, da jo dobim, da bode moja. Ako ne bode izlepa, pojde izgrda. Hrani torej svoje besede in nasvete za prikladnejši čas.“

Drsal je mimo nje proti izhodu.

„Fej, kako je vroče,“ je še izdihnil ter izginil.

Ona pa je sedela sama in trda na svojem prostoru. Bila je popolnoma okamenela, popolnoma mrtva . . .

Čez nekoliko časa so začela loputati vrata v veži. Čas je bil, da se začenja pripravljati večerja.

Težko se je vzdignila s stola in še teže se je prestopila. Sredi sobe je obstala, dvignila roke proti razpelu, ki je črnelo na omari, ter zdihnila:

„Moj Bog, moj Bog, okrajšaj mi trenutke, ki jih imam še živeti, reši me tega trpljenja!“

* * *

To noč ni mogla poštarjeva gospodinja dolgo zaspati. Na nočni omarici je mežeče brlela luč, v njej so se komaj razločevali posamezni deli sobine oprave. V peči je bilo dogorelo in izginila je ona velika žareča lisa, ki se je še maloprej zrcalila v kotu. Vse okoli pa je bilo tiho in dolgočasno, kakor bi bilo izumrlo. Po postelji se je premetavala ona semtertja, koprnela je po spancu, zaklapljala oči, molila in se silila, da ne bi mislila ničesar ter zaspala. A ni se ji posrečilo. Razne misli so jo obletavale z neodoljivo silo, motile so jo v molitvi, rezale so ji v možgane. Vsa prošla leta s svojimi trpkimi trenotki so stala pred njo, vsi maloštevilni lepi hipi so se vzdigali v ozadju. Vsa prestana trpljenja, vse bridkosti, vsi upi, vse prevare, vse, prav vse se je nocoj vračalo in rastlo pred njo. Zastonj se je branila, zastonj si je z rokami tiščala potno čelo . . .

Ah, ona majhna soba v tretjem nadstropju! Kako je bila ozka, kako soparna poleti, kako mrzla pozimi. A vendar je bila polna luči, polna svetlobe. In kako se je dalo vse v njej lepo razvrstiti in razstaviti. Tam sta bivali z materjo, tam sta živeli sicer skromno, a tiho in srečno. Mati je dobivala majhno pokojnino, a zadoščala je obema, ki nista bili razvajeni. Kako lepo je bilo tačas življenje! Da bi bilo ostalo vedno takšno!

Toda mati je začela bolehati. Bledela je od dne do dne vedno bolj in sušila se je vidno pred njenimi očmi.

Prav tačas je spoznala njega. Bil je tedaj enoletni prostovoljec. Srečala sta se bila nekega dne na izprehodu in srečavala sta se potem redno vsak dan, dokler si nista kmalu potem visela v objetju. Od tedaj pa je začel zahajati k njima. In povedal jima je, da ima v Ključu lepo posestvo, ki bode kmalu njegovo. In potem bode njegova i ona.

Ko sta sedevala ž njim ob oknu ter se držala za roke in si zrla v oči, gledala jih je mati od daleč z ljubezni polnim pogledom. Kako srečna se je čutila ž njima i ona, saj se je kar hipoma in samo ob sebi tako pre naredilo, da ji bode hčerka preskrbljena, da bode sama rešena edine hude skrbi, ki ji je težila in grenila življenje. Čemu bi se bala sedaj umreti? Kako hvaležna je bila Bogu, ki ji je tako nenadoma olajšal to težavo . . .

Prišla je jesen. On se je poslovil od njiju z zagotovilom, da se kmalu vrne po njo.

A čakala je zaman. Listje je že bilo odpadlo, mrzla sapa je brila po opustošenih planjavah, jate divjih rac so se preletavale v dolгих nočeh in žvižgale nad hišami. Po manjših plitvih lužah se je že delal led, a njega ni bilo od nikoder. Odgovoril ji je bil samo na prvo pismo, a še to se ji je videlo tako hladno, tako tuje, kakor bi je ne bil nikdar poznal. Pozneje ni pisal več, a kmalu je opustila pisanje i ona. Vse je umrlo v njej. A nekaj ni ugasnilo, nekaj je plamtelo v njenem srcu še vedno bolj, njena ljubezen je rasla od dne do dne. Vsi poizkusi, da bi jo zatrla, so bili zaman. Ta ljubezen je vzkipela v mogočen plamen, ki jo je žgal vse njeno življenje, ki jo žge še dandanašnji. Kaj je tačas prestala, ni vedel drugi kot njena mati, ki je ob pogledu na svojo hčerko ugašala naglo in bolestno. Samo še kost in koža jo je bilo in pa tiste velike, žalostne oči. Toda nekega dne — bilo je o Božiču — so se zaprle za vedno še te oči, potem ko se je bila njena mrzlična roka krčevito ovila hčerine . . .

Sama, popolnoma sama na vsem božjem svetu! Ni čuda, že tedaj so se prikazali ob sencih prvi beli lasje, dasi ji je bilo komaj šestindvajset let. Njena hoja je postala nesigurna in nenaravna, nog ni imela v svoji oblasti. Čutila je, kakor bi se vse zibalo pod njo, kakor bi se ji izpodmikala tla pod nogami. A glava jo je pobojevala in nastanila se je v njej grozna puščoba in praznota. To so bili dnevi, ki je v njih popolnoma izgubila svojo samostojnost. Vsa moč, vsa volja je izginila, postala je otrok, ki išče roke, da bi

se ob njo oprl. In te nesamostojnosti se ni mogla pozneje iznebiti nikdar več.

Prav v tem času si je začela domišljevati, da jo on še ljubi, da mu pa drugi delajo ovire in zapreke, ki ji vsled njih ne more sporočiti glasu o sebi. Kmalu je bila trdno prepričana, da je tako. Njena ljubezen se je še bolj razvnela, dosegla je skrajne meje, ki jih more doseči.

In tako je prišlo, da se je napravila k njemu. Poiskati ga je morala, videti ga je morala in vsaj še enkrat je morala govoriti z njim. Potem bode morda bolje, potem se potolaži . . .

Umazano vreme je bilo tisti dan, ko je prvič dospela v Ključ. A bila je nedelja in v predpustnem času. Pripeljala se je do vasi, a tam odpustila voznika. Ko je stopala po vasi, so se glasile harmonike iz nizkih gostiln in vmes se je razlegalo vpitje in fantovsko petje. Blato pa ji je brizgalo čez lahke črevlje in škropilo temno njeno obleko.

Tesno ji je bilo pri srcu in zeblo jo je. To življenje, ki ga ni še nikdar videla, ki ji je stopilo zdaj tako nenadoma pred oči, jo je vznemirjalo, in plaho se je ozirala okoli. Te nizke hiše so se ji videle, kakor bi lezle vedno bolj skupaj, kakor bi ji zapirale pot, ki se je po njej namenila. In stopala je dalje kakor senca, rahlo in tiho, da ni slišala lastnih stopinj.

Tedaj sta se pa srečala. Prišel ji je bil na ovinku nasproti in hotel mimo nje. Toda v istem hipu jo je spoznal in se ustavil. Na njegovem obrazu se je videlo presenečenje in zadrega. A pozdravil jo je in ji podal roko.

Njeno oko je zablestelo, njen obraz se je razjasnil. Nekaj kakor kamen težkega se ji je odvalilo od srca in njena desnica se je tresla v njegovi od blaženosti in sreče. In niti najmanje ni zapazila njegove zadrege, zadoščala ji je njegova navzočnost, da je pozabila vsega, kar je bilo okoli nje.

A on je ni vprašal, po kaj je prišla. Obrnil se je ter dejal:

„Pojdiva k nam.“

In šla sta. In pripeljal jo je v to hišo, ki ji je postala pozneje ječa za vse življenje. Peljal jo je v sobo, kjer je sedaj prebivala Ella. Okno je bilo zamreženo, da je bila v sobi skoro tema. Nasproti je priplul vonj po zdravilih in postelja je v temi zaškripala. On je stopil k oknu ter ga odgrnil. Tedaj je pa videla, da je na postelji ležala postarna žena zabuhlega obraza in majhnih, komaj vidnih oči.

„Mama,“ je dejal on ter se obrnil proti bolnici, „tu sem ti pripeljal gospodično, ki ti bo stregla, kakor bi bila njena mati. Ravno kar je prišla, saj veš, da sem pisal po njo.“

Bolnica jo je pogledala ter molče prikimala. Videti je bilo, da ji je bila neznanka všeč.

Ta pa ni rekla ničesar. Vse jo je tako prehitelo, da ni utegnila misliti. A ko so se ji pozneje hoteli vsiliti pomisleki, jih je takoj zatrla, in preverila se je, da mora vse to tako biti, pregovorila se je, da so vse to naravne posledice, izvirajoče iz njene ljubezni . . .

In nastopil je zanjo čas napornega dela, čas največje požrtvovalnosti. Pripadla ji je vloga dekle in postrežkinje. Bolnica je bila sitna in neozdravno bolna. Noč in dan, dan in noč je morala biti okoli nje, prenašati je morala toliko, da bi se bila vsaka druga zgrudila pod to težo. A ona ni mislila, da bi se otresla tega posla. Njena ljubezen jo je dvigala, jo je krepila, da ji je bilo nemogoče lahko in mogoče.

Potekali so dnevi in tedni, potekali so meseci, a med njima ni bilo še govora o ljubezni. Bilo ni časa zato, vsak je moral misliti na kaj drugega, razmerje se ni izpremenilo od prvega dne. In tako je ostalo, dokler niso njegove matere zagreble.

Tedaj je pa nastopil čas, ko je ona morala začeti misliti, kaj bo z njo. Dekle in postrežkinje niso potrebovali več, drugega dela pa ni bilo pri hiši. Hodila je že nekaj časa po hiši skoro brez posla in postajalo ji je dolgočasno. On pa se je delal žalostnega in lazil je potrč okoli, da si ga je upala nagovoriti redkokdaj . . .

Nekoliko tednov po materini smrti pa je nekega popoldne nenadoma stopil v njeno sobo. Šel je na-

ravnost k njej ter jo objel. Kako so se ji tačas dvigale prsi, kako strastno mu je vrnila objem! Prišlo je to tako naglo, da ni mogla brzdati svoje ljubezni, ki jo je morala tako dolgo zadrževati. Mislila ni ničesar, zavedala se ni, samo sladko opojnost je čutila v svojih žilah. In njegovi poljubi so postajali vedno bolj pekoči in strastni, njegovo koleno se je vpognilo pred njo . . . Ko je odšel, se je pogledala v ogledalo: Njeni lasje so bili razmršeni, obleka v neredu, a obraz rdeč in zaripljen. Njena roka se je tresla, njene ustnice so podrhtevale . . .

A odslej sta se shajala večkrat na dan, njuno razmerje je bilo popolnoma intimno.

Tačas pa je bila poverjena njemu pošta, ki se je zanjo potezal že dlje časa. Potreboval je ekspeditorice in prišla je gospodična Bela. Iz dobre hiše je bila, a usoda jo je zanesla baš na to mesto. Bela je bila mlada in lepa, visoka in stasita. Lehko bi se bila omožila dobro, samo pogledati ji je bilo treba okoli sebe. Ali poštar ji je začel prigovarjati, začel se ji je laskati, in ona ni bila gluha njegovim besedam.

Ko je to zapazila ona, ki je že toliko žrtvovala zanj, je sklenila, da izpregovori ž njim resno besedo.

„Glej, toliko časa traja že to najino razmerje, a še vedno ne vem nič gotovega,“ mu je dejala nekega dne. „Pred svojo vestjo ne morem tega zagovarjati. Kedar pogledam drugim ženam v obraz, me oblije rdečica in oko se mi povesi. Koliko časa misliš še čakati?“

On je postal brutalen. Pokazal je svoj pravi značaj, ko ji je odgovoril:

„Ali ti kaj manjka? Ali nisi preskrbljena? Bog ve, kje bi bila sedaj, da nisi prišla v mojo hišo! Toda vedi, poročiti se jaz ne mislim nikdar. Čemu bi se vezal na eno bitje, ko vem, da ne bi ga mogel ljubiti ves čas svojega življenja. Moj princip je, da menjujem, da okusim od vsakega sadu nekaj. Pusti me enkrat za vselej pri miru!“

Njej se je kri strdila v žilah. Uprlo se je nekaj v njej in klicalo in vpilo je: Proč, proč odtod! Pustila ga je samega ter zbežala v svojo sobo. Hotela je

spraviti svoje reči, hotela je bežati pred njim. A ko so bile njene reči povezane, ji je vpadel pogum. Začutila se je tako slabo, tako majhno, da ni mogla izvršiti svojega naklepa. Vedela je, da je za vselej priklenjena na to zver, na to ječo. In vpognila je svoj tilnik in njena usoda je bila zapečatená!

In gledati je morala na lastne oči; kako so mu padale tekom let žrtve v naročje. Bela je zblaznela, ko ji je povedal, da je ne vzame, a za njo so se vrstile druge. A ona je gledala topo in ni se upala poseči vmes. In češče in češče so se porajali trenotki, ko bi se ga bila rada osvobodila, ko bi bila rada bežala. A nekaj jo je tlačilo, da ni mogla nikamor, dokler ni prežgodaj ostarela in si ni mogla več pomagati. Toda pri vsem tem ni ušlo ničesar njenim očem. Vedela je za vsak korak njegov in začela se je mučiti z nekim blaznim veseljem, da ga je opazovala. A žrtve je prepuščala njih usodi, ne meneč se zanje.

Prva, ki je zbudila njeno sočutje, je bila Ella. Sama si ni bila v svesti, zakaj jo je zanimala, zakaj jo je hotela braniti. Vedela je, da mora i Ella prej ali slej poginiti, ako ji kdo ne prihiti na pomoč, in sklenila je, da ji pomaga. To je bilo potrebno toliko bolj, ker je poštar veljal povsod za poštenjaka, ki mu ni mogel nihče ničesar očitati. Imeli so ga sicer za čudaka, a slabega mu ni nihče oponašal . . .

Vse to in še mnogo več je nocojšnjo noč šlo preko njenih oči in pretrpela je vnovič vse muke, ki jih je trpela v teh dolгих letih umiranja in obupavanja. A zlasti jo je hudo zadel današnji nastop z njim.

Protí jutru so ji šele oči zlezle skupaj za nekoliko hipov, a takoj se je zopet zbudila. In vstala je izmučena in napol živa in odprla je okno, da je sveži zrak zavel po zadehli sobi . . .

IV.

Na nizkem holmu kake tri ure hoda od Ključa se je belilo posestvo Josipa Ržena. Sredi na novo zasajenih američanskih vinogradov je stala prostorna enonadstropna hiša in okoli nje so čepela nizka, bela

gospodarska poslopja. Poleti je bilo tukaj krasno. Že od daleč s ceste se je svetlikalo veliko, temnozeleno listje visoko po drogih se spenjajočih trt, so se rdečile okrogle velike breskve, ki so rastle v presledkih. Nekoliko streljajev za poslopji se je razširjal teman bukov in jelov gozd ter se spenjal visoko proti vrhovom posestvo obkrožujočih gričev. Kako je šumelo in vršelo v košatih vrhoviših lepih dreves, ko so se pod večer pomenkovala med seboj! Kako se je dalo sladko počivati pod njimi v mehkem mahu in visoki travi.

Tudi sedaj po zimi je bilo lepo. Posestvo je imelo lepo solnčnato ležo in solnce se je upiralo po ves dan v šipe ene ali druge sobe in plesalo s svojimi rumenimi prameni po sobini opravi. Spodaj pod njim pa je vso zimo mrgolelo nebroj delavcev, ki so okopavali in rezali trte, ako je bil dan le količkaj pripraven. In preden je nastopilo pomladansko deževno vreme, je bilo že vse povezano in urejeno, da je oko vzradoščeno počivalo nad temi lepimi, dolgimi vrstami. Zato je pa na jesen kipelo vino v velikanskih sodih v podzemeljskih kletih in zorelo, da so ga bili veseli kupci, ki so kmalu pritisnili k Rženu. In vsakdo, ki ga je kupil tamkaj, se je rad pobahal: Ta je pa Rženov, nič se ga ne boj, ne bo te glava bolela, ne!

Josip Ržen je imel komaj štiriindvajset let, ko je prevzel posestvo po pokojnem svojem očetu. Ta je umrl lahko in mirno, poznal je svojega sina, vedel je, da pride posestvo v prave roke, da bode uspevalo in se razširjalo. V hiši mu je gospodinjala mati, skrbna in modra žena, ki je vedela prijeti vsako stvar na pravem mestu in nič ni šlo pozlo. Bila je priletna ženica, čvrsta in gibčna, vedno vesela in zadovoljna. Nikdar ni godrnjala, govorila je vedno poluglasno, a njena povelja so se izvrševala točno in brezpogojno. Svojega sina je ljubila nad vse, njeno oko je viselo vedno nad njim, ko je bil doma, spremljalo ga je daleč tja doli po poti, ko je kam odhajal. Josip ni vedel, kaj je prava skrb, marsikdo na njegovem mestu bi bil postal lehkomišljen. Dokončal je bil v mestu nižjo realko in pozneje neko kmetijsko šolo. Bil je odkritega značaja, priljubljen vsem, ki so ga poznali.

A bil je tudi idealen mladenič, kakršnih ne vzgajajo Bog ve koliko po mestih . . .

Ko je prišel Josip oni večer po lovu v Ključu domov, je bil nekam zamišljen. Raztreseno je pozdravil, oddal puško hlapcu, da jo osnaži, ter sedel za mizo. Mati ga je opazovala, a je molčala, dokler nista bila sama.

„Kaj ti je?“ je vprašala potem ter stopila k njemu.

„Nič.“

Ta „nič“ je starko vznemiril. Še nikdar ji ni tako odgovoril. Kaj mu je bilo? Toda dejala ni nič, vnovič ga je skrbno pogledala ter zopet odšla k ognjišču. Kmalu je postavila večerjo na bližnjo mizo. Iz velike sklede se je kadil krompir v kosih, a iz druge so gledali rumeni koruzni žganci. Stopila je na vrata ter zaklicala. Kuhinja se je začela polniti. Vanjo so stopali hlapci in delavci s težkimi škornji. Njih pete so šumno pritrkavale ob tlak, nekdo je z žuljavo desnico potegnil preko usten, da je zacmokalo. Za njimi so prihajale dekletke. Njih rokavi so bili večinoma zavihani nad lakti, ki so bile močne in začrnele, a krila so jim bila izpodrecana. In posedli so vsi, drug poleg drugega, da so se njihove lakti dotikale. Hlapec s kratko ostrizeno rjavo brado in šilečim očesom je odmolil, a potem so začeli zajemati.

Med jedjo se je nekdo skrivaj ozrl po gospodarju, ki je še vedno sedel ob stranski mizi, ter zaključil.

„Hmm, ahmm,“ je zategnil.

„Kaj ti je?“ je vprašal drugi.

„Eh kaj, saj veš, koliko je prahu na skednju, kjer smo pospravljali.“

In zopet je pomenljivo pogledal po gospodarju ter pomežiknil. Drugi so se namuznili in dekletke so se dregnile.

Toda gospodar se ni zmenil nocoj zanje. Podprl si je bil glavo z dlanmi ter zaždel.

„Oh jejmine, prahu pa, prahu!“ je dejal prvi zelo glasno.

Vsi so se zasmeli.

Ali oni se še ni ganil.

„Vraga, žganci ga ne postržejo tega prahu,“ je dejal še glasneje.

„Ali ga ne slišiš, Josip? Jaka je zopet žejen,“ je dejala v tem hipu mati.

Vse je utihnilo ter pričakovalo učinka.

Tedaj se je Josip dvignil, vzel dvolitrsko steklenico ter luč in izginil.

„Bo, bo, Jaka!“ se je oglasil nekdo.

„Bo!“ so pritrdili drugi.

Kmalu potem je bilo vino na mizi in pilo se je med raznimi Jakovimi burkami.

Ko je bilo vse pri kraju in so zopet glasno odmolili, so moški šumno vstali in šli drug za drugim iz hiše. Poizgubili so se po svojih ležiščih. Dekle pa so prijele za posode in začelo se je pomivanje.

„Ali ti ne bodeš nič?“ je vprašala mati.

„Vsega imam dovolj, mama, saj veste ob lovu je že tako.“

„No, kakor hočeš, ali lahko ti pripravim.“

„Ni treba . . .“

Po hiši je bilo že vse tiho, ko sta še sedela mati in sin pri mizi. V ognjišču je umiral ogenj, v kotu blizu njega je predel črnosiv maček ter leno iztezal po klopi tolsti svoji zadnji nogi. Nekje v omari se je čulo enakomerno pritrkavanje trdoglavovo.

Starka si je bila nateknila naočnike, vzela v roke neko knjigo ter jo začela prebirati. Vsako toliko časa pa je komaj vidno privzdignila svojo glavo ter se ozrla po sinu. In vselej je zmajala z njo ter uprla oči v knjigo.

„Mama!“ poklical jo je čez nekoliko časa Josip.

„Kaj je, sin?“ je dejala ter odmaknila knjigo.

„Nekaj se mi je danes pripetilo, česar ti ne morem zamolčati, kar ti moram povedati, preden se odpravim spat. Tvoj svet hočem slišati, čuj!“

„Pripoveduj, sinko!“

„Glej, ko sem bil danes v Ključu, sem videl deklico, ki je takoj napravila name globok vtisk. Kaj naj bi ti povedal o njej? Ako pravim, da je angelj, sem povedal še mnogo premalo. Nedolžnost sije iz njenih

oči, pohlevnost in ponižnost je v vsaki njeni kretnji. In glej, to deklico sem držal v svojem naročju, moja usta so se doteknila njenih.“

„In praviš, da si jo videl danes prvič?“

„Da, prvič.“

Starka je postala resna.

„Trdil si, da je sama nedolžnost, ponižnost in pohlevnost, in vendar se ti je dala poljubljati, ko si jo komaj videl? — Josip pomisli, kaj sledi iz tega!“

„Nič, mama, zatrjujem ti, da je vse res, kar sem ti povedal in da so bili moji poljubi ukradeni. Glej, neka čudna moč me je gnala k njej, neka neodoljiva sila me je približala in moral sem to storiti, sicer bi bil nesrečen, skrajno nesrečen.“

„In kaj je ona?“

„Poštna upraviteljica.“

Starka je umolknila in razmišljala.

„Kaj praviš k temu?“ je silil Josip.

„Vse, kar mi pripoveduješ, me sili, da sem oprezna. Poznam te. Vem, da mi tega ne pripoveduješ kar tja-vendan, vem, kaj tiči za tem. Toda pomisli! Tudi ako bi bila ona res tak angelj kakor pripoveduješ, da je, ali bi bila za našo hišo? Bog ne daj, da bi bila proti njej spričo tega, ker je morda uboga, ne, tega ne. Tudi jaz nisem imela ničesar, ko me je snubil tvoj oče, in vendar sva živela srečno in sva si še mnogo pridobila. Toda jaz sem bila vajena dela, moje roke so bile žuljave, moje čelo znojno od jutra do mraka. Kaj pa taka gospodična, ali je vajena še čemu drugemu, razen, da drži pero v roki in ogledalo pred obrazom? Sinko moj, pomisli dobro prej, in šele potem daj poti svojim čutilom, šele potem dopusti, da ljubezen obišče tvoje srce.“

„Mama, tega ne morem več, moje srce je oddano, oddal sem ga že danes. Prepričan sem, da tudi ona v tem hipu misli name, prepričan, da hrepeni po meni. In tudi ako ne bi bila vajena delu, ali ni dovolj, da zna ukazovati, da zna gospodinjiti? Saj imamo dovolj, hvala Bogu, in jaz tudi nisem zadnji, ki bi ne umel delati, ako bi nama imelo iti kdaj slabo. Samo

to te prosim, mama, ne bodi mi protivna, prepusti mi, da ravnam po svojem srcu!“

„Sin moj, v meni nimaš protivnice, niti gospodinje svojih čutil, v meni imaš le skrbno mater, ki želi samo to, kar želiš ti, ki hoče samo to, kar hočeš ti. Ti si predober, da bi mogel kdaj zaiti s prave poti. Brez skrbi sem zate. Toda svetujem ti, poizkusi jo prej, ne prenašli se. — Gospodinjo itak moraš dobiti k hiši prej ali slej, ali želela bi, da bi prišla k njej taka, ki bi me ne prezirala, ki bi mi bila prizanesljiva na moja stara leta, ki bi mi privoščila vsaj čašo hladne vode.“

Nekaj trpkega je zvenelo iz njenih besed. Uvidela je, da stoji na pragu prevrata, uvidela, da ne bode kmalu več prva v hiši in to jo je za hipec zadelo hudo. Ali kmalu se je zavedela, otresla se je siloma tega pikrega občutka in pogledala ga je z vso ljubeznijo, ki jo je bilo možno njeno srce.

Josip pa se je dvignil in pristopil k njej. Objel je je okoli vratu in pritisnil poljub na njeno nagubano čelo.

„Hvala ti, mama, hvala lepa! — Lahko noč!“

Mati je zrla za njim, dokler se niso zaprla vrata.

Nato je snela rožni venec, ki je visel na obojih, privila luč ter pokleknila. Njena usta so šepetala goreče molitve še pozno v noč. A ko je legla v posteljo in je že spanec legal na njeno oko, dihala so njena usta še ime sinovo.

* * *

Drugi dan po obedu je stopila Ella nekoliko v svojo sobo. Morala je biti nekaj trenutkov sama. Včerajšnji dogodek je vplival nanjo mogočno in oblastno, da ni mogla misliti ničesar drugega. Po njenih nekoliko bledih licih je bil razlit tih mir, ki je kazal na notranjo zadovoljnost in harmonijo. Njeno oko je žarelo v dozda nepoznani sreči. A navdajala jo je samo ena misel, samo ena želja, da bi mogla tudi danes videti njega, da bi mogla biti vsaj za hipec v njegovi bližini.

Odprla je okno. Tudi danes je bil zunaj krasen dan. Z vasi se je čulo vpitje paglavcev, ki so se kepali, se je čulo škrebljanje zvoncev ob vratovih konj, ki so bili letos prvič vpreženi v sani. Hiše so se svetile, raz drevje se je talil sneg, a pod oknom so se preletavali ščinkavci in vrabci.

Ella se je naslonila v oknu. Njeno oko je sanjavo strmelo čez holme, tja, kjer je domnevala, da stanuje on. In pred njeno dušo se je vzdigala njegova podoba, jasna in svetla, da je s svojo svetlobo polnila vse njeno bitje.

V take misli zatopljena niti ni slišala, da so se odprla vrata njene sobe. Šele ko so se oglasili koraki prav v njeni bližini, se je ozrla.

Pred njo je stal poštar.

Bil je bled kot vosek, njegove temno obrobljene oči so pričale o prečuti noči. A njegova brada je bila skrbno razčesana in njegov ovratnik čist in prav sedaj nataknen. Po sobi je zadišalo po finem parfumu.

Ella se je prestrašila. Hipoma jo je objela gola realnost in njeno oko se je plaho povесilo. Bilo je prvič, da je prišel v njeno sobo, in zaslutila je, da to ne pomeni nič dobrega.

„Gospodična Ella“ je začel jecljaje, „včeraj sem Vas nehote razžalil, a danes sem tukaj, da Vas prosim oproščenja. Glejte, čuden človek sem, nisem mislil tako hudo.“

Njegov glas je v istini razodeval kesanje, nihče bi mu ne bil mogel očitati ponarejenosti.

Tudi Ello je premotil. Oddehnila si je in njena plahost je izginila. Preveč je bila pravkar srečna v mislih na svojega izvoljenca, nego da bi mogla biti komu huda. Najrajša bi bila objela ves svet.

„Tako je sem Vam bila odpustila, gospod poštar! Nikar se ne razgrevajte zaradi take malenkosti.“

„Ali res? Ali smem to upati?“

Njegov glas se je tresel in razburjenost se ga je polaščala. In približal se ji je, da je bil skoro tik nje. Njegova sapa jo je obletela in odstopila je za korak. A v tem hipu jo je objela zopet plahost in malodušnost.

„Dajte mi roko, gospodična Ella, potem bom šele vedel, da ste mi res oprostili,“ je dejal skoro tiho.

Ella je pomislila, da se ga morda prej iznebi, ako mu ugotovi in res mu je podala desnico. Njeni prsti so strepetali v njegovi hladni, vlažni roki in hitela je, da bi jih odtegnila.

A oni jih ni izpustil. Tiščal jih je, da jo je bolelo, in njegove oči so se v čudnem blesku uprle vanjo. In potegnil jo je k sebi naglo in nenadoma, preden se je prav zavedela.

Ella je zavpila in se ga izkušala otresti. Tedaj je šele zapazil, da je okno odprto in izpustil jo je.

A takoj je ležal pred njo na kolenih ter govoril naglo in tiho s sklonjeno glavo:

„Gospodična Ella, usmilite se me, jaz Vas ljubim, kakor nisem ljubil še nobenega bitja na svetu. Glejte me, nisem še tako star, moji živci so še trdni in moje mišice gibčne, lahko Vas še osrečim. Ne mislim, da bi se norčeval z Vas, za ženo Vas prosim in vse, kar imam, Vam je na razpolago. Ne dvomim, da boste srečni.“

Izkušal je objeti njene noge s svojimi trepečočimi rokami. A tedaj je skočila naglo in nenadoma mimo njega ter bežala kakor plaha srna. Na vsem telesu se je tresla, ko je hitela po stopnicah navzdol. In tudi danes je opazila na vratih poštarjevo gospodinjo. Stala je tam nepremično in na njenem obrazu se je zrcalilo nekaj takega kakor sočutje.

Ella se je za hipec ustavila in je navzlic svoji razburjenosti zapazila ta izraz na njej. In obšlo jo je hipoma neko spoznanje in starka se ji je zasmilila. A Ella je hitela dalje, vun pod milo nebo, kjer ji je hladna sapa ohladila razbeljeno čelo.

Pred njo je zableščala cerkev, zasvetil se zlati križ na vrhu zvonika. Ella se je ustavila. Pogledala je okoli sebe. Okoli in okoli ni bilo nikogar. Vrata v cerkev so bila priprta. Njena noga se je pomeknila dalje in Ella je izginila za njimi . . .

Gori v Ellini sobi pa je ležal poštar še vedno na tleh. Njegovo telo se je stresalo, in njegove prsi so

se vzdigale krčevito. Prišla je bila njegova ura, polastila se ga je bila prvič v življenju resnična ljubezen.

Vrata v sobo so bila odprta na iztežaj. Gori po stopnicah pa je lezla poštarjeva gospodinja. Njena stopinja se ni slišala, hodila je, kakor hodijo duhovi. Na vratih je postala. Ko je zagledala poštarja na tleh, ji je legel nasmeh okoli usten. Težko bi bilo uganiti pomen tega smehljaja.

Nato se je počasi obrnila ter prav tako tiho odšla ...

Ko se je Ella vrnila iz cerkve, je bila bolj mirna. Stopala je naravnost v svojo sobo ter začela pospravljati svoje reči. Tukaj ji ni bilo več obstanka. Odpravljala se je domov. Sicer se bodo doma ustrašili, toda se bodo že potolažili, posebno še, ker si bode iskala takoj druge službe.

Kmalu je bilo vse pospravljeno. Položila je kovčége na mizo, nanje je skozi ročaje vteknila dežnik. Nato je stopila doli v pisarno.

V njej je bil poštar. Ko je vstopila, se ni ozrl, spoznal jo je bil po njeni stopinji.

„Gospod poštar, jaz odhajam,“ je dejala odločno. „Prosim, da prevzamete pisarno ter pogledate, da je vse v redu.“

Ozrl se je, toda rekel ni ničesar. Kmalu pa je vstal. Bil je še bolj bled kot opoldan in namesto po parfumu je dišal sedaj po obilo zaužitem vinu.

„Torej začniva,“ je izpregovoril potem.

In brskala sta po predalih in bilo je vse v redu.

Prišla je na vrsto blagajna.

Ella jo je odprla. In začela sta preštovati denar in računati. Vse je šlo mirno in naglo. On je računal, ona je štela.

„Dobro, vsega skupaj mora biti še 588 goldinarjev. Ali ste našteali?“

Elli je zastala kri v žilah.

„Motite se, gospod poštar,“ je dejala neodločno „v blagajni je samo tristooseminosemdeset goldinarjev.“

„Prosim, pogledjte račun in prepričajte se,“ je dejal mirno ter ji pomolil liste.

In računala je enkrat, dvakrat, trikrat. Res je bilo toliko. V glavi se ji je začelo vrteti. Stopila je zopet k blagajni in prebrskala vse kote. Niti vinarja več ni bilo najti.

Roke so ji upadle ob životu, kri ji je izginila iz lic. Strmela je predse ter se ni upala ozreti.

Poštar pa je tačas bobnal s prsti po mizi.

„No, ali se je našlo?“ je vprašal čez nekoliko časa zateglo.

Tedaj se je pa ona obrnila proti njemu. Nekaj trdega je ležalo na njenem obrazu in odločno je izgovorila:

„Gospod, Vi morate vedeti, kje je ostali denar. Jaz nisem porabila niti vinarja.“

Poštar se je zasmel odurno.

„Ha, ha, kaj hočete s tem povedati? Ali imam jaz blagajnične ključe? Ali Vam jih nisem izročil takoj ob Vašem nastopu?“

Ella je uvidela, da je brez moči, da je izgubljena.

Pokleknila je predenj ter ga rotila, naj ne oma-dežuje njene časti.

„Dobro,“ je dejal čez nekoliko časa, „da boste vedeli, da imam še srce, Vam izjavljam, da Vas ne izdam. Toda toliko časa morate še ostati tukaj, da poravnate diferenco s svojo plačo. Potem lahko odidete.“

Vstal je ter molče drsal mimo nje.

Ella je ostala sama: Sredi sobe pa je črnel stol, ki je sedevala na njem. V polumraku se je videl veliko večji in temnejši. A na njem so se začele pre-gibati sence. Na njem so se menjavale Vera in Bela in Neti. —

V.

Nekoliko dni potem je Ello nenadoma obiskal oče. Sedela je po navadi skjučena na znanem prostoru s sklonjeno glavo. Sedela je vedno na istem stolu. Drugi dan po nastopu s poštarjem ga je hotela odstraniti, a pomislila je, da se ji na njem ne more pri-

goditi hujšega, nego jo je dosedaj doletelo, in obdržala ga je. A zraven je vendar še imela na njem lep spomin na edini svetli trenotek iz zadnjih časov, spomin na Josipa.

Ko je oče vstopil, ga ni takoj spoznala. Vprašala ga je, česa želi.

„Ella!“

Njegov glas je bil mehak, v njegovih očeh se je vlažno zasvetilo.

Ella pa je planila proti njemu.

„Oče, dragi moj oče!“

Ležala sta si v objetju dolgo.

Nato jo je rahlo odstranil ter sedel zraven nje na klop, ki je bila ob steni in namenjena strankam, ako je bilo treba čakati.

Pogledal jo je pazljivo.

„Ah, kako si se izpremenil, ljubi moj otrok!“ je dejal ter ji pogladil lase. In res je bila v nekoliko dneh vsa drugačna. Njeno lice se je podaljšalo in je bilo skoro rumeno, njene oči so bile globoko temno obrobene. Sploh je zadobil ves obraz nekaj starikavega, nekaj okorelega.

Ella ga je pogledala ter ni odgovorila. Tudi ona je videla, kako se je izpremenil oče. V tem kratkem času, kar je bila od doma, se je postaral, da ga je komaj spoznala. Njegovi lasje so se razredčili, njegova brada se je poostrila. Tudi njegova obleka je bila dokaj zanemarjena. Zlasti jo je neprijetno dirnila njegova preležana kravata. Iz vsega je spoznala, da so se razmere doma še poslabšale.

Hkrati ji je postalo hudo, da bi bila zaplakala. A bala se ga je žaliti, bala se je misliti, kaj jih je vse zadelo doma, in siloma je zatrla žalost, ki se je pojavljala. Izkušala se je pregovoriti, da ji je dovolj, da ga vidi, da je sedaj pri njej.

„No, kako ti je kaj vseč sedaj v tej službi? Ali si se privadila? Res, nekoliko dolgočasno je videti tukaj, toda že še gre, no. Videl sem v svojem življenju že vsa drugačna gnezda, ki bi v njih ne hotel biti namalan. No, tukaj je že še.“

Ko je govoril, se je hipoma izpremenil njegov obraz. Neka brezskrbna, lehkomišljena poteza se je po-

javila na njem, poteza; kakršne ni Ella še nikdar opazila, in to jo je dirnilo še bolj neprijetno.

„Kaj pa doma?“ je vprašala.

„Po navadi, po navadi,“ je dejal. „Samo dela je malo in ker sem imel prav te dni obilo časa, sem sklenil, da te obiščem. In zdaj sem tukaj. No, povej mi kaj o svojem življenju, čemu molčiš?“

Govoril je te besede tako vsakdanje, tako malomarno, da je bilo videti, kakor bi bil govoril samo zato, da kaj govori. V njih ni bilo več one ljubezni, ki je bila za hipec skipela v njem, ko je hčer zagledal. Izginila je bila brez sledu, in zdaj je govoril kakor govori tujec, ki smo slučajno trčili z njim. In Ella je to zapazila s strahom.

„Kje pa je tvoj gospodar?,“ je vprašal koj zatem. „Predstaviti se mu moram, rad bi ga poznal. To mora biti premožen dečko. Na vsem se pozna. Ze zunanje hišino lice kaže o solidnosti. Eh, jaz poznam to, na mojih očeh ni mreene.“

Ello je bilo vedno bolj strah. Takega govorjenja ni bila vajena od očeta. Tega ni govoril on, ki je bil vedno tako redkobeseden, tako resen.

„Vsak hip mora biti tukaj,“ je dejala komaj slišno.

In res je kmalu pridrsal poštar.

Ellin oče se mu je predstavil.

Ko je slišal poštar njegovo ime, je za hipec prebledel. Videti je bilo, da mu ta obisk ni posebno všeč. Hitro je premeril došleca od nog do glave in malomarnost, ki je legla zopet na njegov obraz, je kazala, kako hitro je spoznal, da mu od tega človeka ne preti nevarnost.

„Lepo imate tukaj, gospod poštar! Eh, lahko Vam, lahko Vam! Skoro tako posestvo je kot moje, samo da imam jaz tudi prodajalno. Toda dandanes prodajalne, saj veste, koliko nosijo, skrbi, same skrbi! No, pa pri meni že še gre. Kaj pa moj otrok, gospod poštar, kako ste zadovoljni z njim? Jaz mislim, da, kaj ne? Eh Ella je bila vedno pridna in vsak si lahko čestita, ki jo dobi.“

Govoril je to naglo in s smehljajem na ustih, prav tako, kakor govore komi v prodajalnah, ko ti hvalijo ponujano blago. Tudi njegove geste z rokami so spominjale na nekdanjega komija.

Poštar je nekaj zamrmral ter pokimal z glavo. Ella pa je stala kakor na žerjavici. Ona svetla podoba očetova, ki jo je nosila v svojem srcu na vzvišenem prostoru, ozaljšano s svežim zelenjem in rosnim cvetjem, ona podoba se je hipoma zrušila v prah. Prišel je nekdo s težkimi rokami, stisnjenimi v velike hlapčevske pesti in s suženjskim obrazom. Ostudno se je zasmeljal, vzdignil pesti in razdrobil je podobo z enim samim udarcem. In ta nekdo je bil on sam, ki ga je predstavljala podoba. Sam sebe je ubil.

„Gospodična Ella ima še precej dela, pustiva jo, pojdiva v mojo sobo,“ je dejal poštar in stopal pred njim . . .

„Zbogom za ta čas,“ je dejal oče Elli ter šel za poštarjem. „Pozneje se še kaj pomeniva.“

Ko je bila sama, se je onemogla sesedla na stol. Zadelo jo je danes nekaj še veliko hujšega kot oni dan. Ella se je namreč prvič v življenju sramovala svojega lastnega očeta.

V poštni pisarni je že gorela precej časa luč, a Ella je še bila vedno sama, nihče se ni zmenil zanjo. Še bolj sključena kot po navadi je sedela. Pred njo je ležal list papirja, na njem je črnelo nekaj napisanih besed. Hotela je pisati materi.

Večkrat je že poizkusila, napisala nanj nekoliko besed, a zopet prečrtala. Besede so ji ostajale v peresu, niso hotele na papir. Misli so ji vrvele po glavi semtertja, čudne, obupne misli. In te misli bi bila rada zaupala materi, bi bila rada razodela vsaj enemu bitju na svetu. A ko je bila misel na papirju, se je brala tako grozno, da je rezala v meso njej sami. Ne, to je bilo prestrašno, tega ni smela pisati njej, ki je bila tako mehka, tako dobra. Pri čitanju bi ji moralo izkrvaveti srce. Čemu to, ali ni gorja že zadosti?

In prijela je papir in ga zmečkala med prsti. Položila je pero na črnilnik ter si podprla vročo glavo.

Ali čuj, kaj je to? V navadno tako tihi hiši, ki se je po njej celo hodilo komaj slišno, ki se je v njej redkokedaj čula glasna beseda, se je sedaj razlegalo šumno govorjenje, pomešano z glasnim smehom. Čudno-votlo je odmevalo po veži in po stopnicah.

Ella se je zdramila ter prisluškala. Neki glas ji je v tem hipu govoril, da jo čaka zopet nekaj bridkega. Ali sedaj je že to ni več prijelo, preveč in prenenadno je bila okusila hkrati toliko težkega. Apatično je čakala, kaj bo.

Čez nekoliko hipov se glasno zaloputnejo vrata poštarjeve sobe. V veži se začuje težka, neenakomerna hoja. Nekdo je stopal proti pisarni ter se oprijemal v temi ob stene. Dihal je globoko in skozi nos, da ga je Ella slišala v sobo.

Kmalu nato je zaslišala očetov glas:

„Ella, Ella, kje si?“

V tem hipu so se že tudi odprla vrata.

Ella se je mehanično obrnila ter pogledala očeta, ki se je ustavil na pragu. V obraz je bil zabrekel in njegove oči so se svetile. Zamahnil je z rokami proti njej ter dejal glasno in jecljaje:

„K nam pojdi, Ella, kaj prečepaš tukaj? — Tvoj gospodar je zlata duša, to ti je fant! In kakšno vino ima, eh!“

Ella je takoj videla, da je oče vinjen. A dejala je ravnodušno:

„Rajša sem tukaj in imam tudi še mnogo dela. Morda pridem pozneje!“

Ali oče je stopil proti njej in jo prijel pod pazduho.

„Kaj boš, nič, delaš lahko jutri. Kar z menoj pojdi!“

In vlekel jo je za sabo.

Ella se mu je izkušala iztrgati, ali ni šlo. S silo jo je privlekel do poštarjeve sobe. Tu je odprl vrata ter jo porinil notri.

„Na, dušica, tukaj smo! Ali ni lepo?“

Ella je pogledala poštarja. V tem hipu, ko je bila vstopila, je bil privzdignil glavo. Na njegovem obrazu

se je prikazal komaj viden, porogljiv nasmeh. Ali Ella ga je opazila. Naglo, kakor bi trenil, se je obrnila ter odprla vrata, ki so se bila komaj zaprla za njo. In kakor bi jo kdo podil, je hitela po stopnicah v svojo sobo. Tam se je zaklenila.

A slišala je, kako je nekdo hotel za njo, kako je že prekoračil par stopnic. Tedaj pa je zaropotalo in čulo se je, kakor bi bil padel . . .

Ella niti ni mislila, da bi bila prižgala luč. Sploh ni več pojmla, kaj se godi okoli nje. Samo v svoji notranjščini je čutila neznosno težo. Okoli srca pa se je nekaj zibalo in plulo, kakor bi se zibali in pluli velikanski valovi, ki bi ga hoteli pogoltniti. In zahrepenelo se ji je po solzah. Hotela se je razjokati, hotela je s solzami izprati bol iz svoje duše.

In izleknila se je oblečena in obuta po postelji. Toda solza ni hotela na njene veke. Oči so ji bile suhe in izžete in pekle so jo kakor živo oglje.

Leno in počasi se je pomikala dalje ura. Vsa večnost je minevala od ene četrti do druge, ko se je oglašala z rezkim, zateglim glasom iz zvonika.

Od spodaj navzgor pa so se slišali še vedno glasovi. Včasih so nekoliko potihnili, kakor bi šepetali, a kmalu so postajali glasnejši. In čulo se je trkanje s kozarci:

Šele proti polnoči je vse utihnilo. Ella se je bila v tem nekoliko umirila. V njeno tugo je kakor blisk šinil svetel spomin. Spomnila se je Josipa. Njegov obraz se je sklonil k njenemu, in zveste, modre njegove oči so zasvetile tik pred njo.

In Ella se je nasmehnila, obdala jo je neka omotica in v tem hipu je zaspala. —

* * *

Drugi dan je Ella prejela pismo od matere. Njena roka se je tresla in njene ustnice so bile trdo stisnjene, ko ga je odpirala.

Pismo je bilo kratko, komaj nekoliko vrstic. Glasilo se je:

Preljuba Ella!

Pri nas se je mnogo izpremenilo. Oče se ne more videti več doma, že nekaj dni ga nismo videli. Vsem nam je zelo hudo. Ako bi te morda kaj obiskal, izkušaj ga pregovoriti, da se vrne k nam!

V kratkem kaj več! Bog s teboj!

Tvoja

žalostna mati.

Ella je čutila ves obup, ki je zvenel iz teh kratkih vrstic. Videla je materino povešeno glavo, videla nje solzne oči, videla nje preplašeni pogled. Videla je, kako lazi s tresočimi koleno po domačih prostorih, kako se njenega krila oklepajo mlajši otroci, pričakujoč iz njenih ust tolažilne besede. Toda Elli ni bilo več tako hudo, otopela je že bila za bol. Videlo se ji je, da mora biti tako in nič drugače. V teh kratkih dneh se je postarala v svojem mišljenju, je dozorela v mislečo ženo. Njeno oko je prodrlo v bodočnost, ki je ležala pred njo kakor odprta knjiga. Iz nje je čitala, kaj mora priti, za hipec se je zdrznila, a zatem je gledala popolnoma mirno vanjo, kakor bi bilo tam notri napisanega nekaj navadnega in vsakdanjega.

Primeknila je stol bliže mize. Njena usta so zašepetala: „Tu je sedela Vera in Bela in Neti, tu sedi sedaj Ella. To je bil vrhunec njih sreče, da so smele tu sedeti in delati. A odtod je šlo navzdol z brzimi koraki. In tako bode tudi z Ello.“

In začela je delati ročno in naglo . . .

Po hiši je bilo še vse mirno. Semtertja so zaškripala kaka vrata, za hip se je oglasila hoja hlapca ali dekle. Toda niti poštarja, niti Ellinega očeta ni bilo na izpregled. Gotovo sta še spala . . .

Bilo je že okoli enajste ure, ko je stopil v pisarno Ellin oče. Videlo se je, da se je pravkar umil. A njegove oči so bile še vedno karmezljave in njegovi brki povešeni. Popravljaj si je še ovratnik, ki je bil videti nekoliko preozek.

Ko ga je Ella pogledala, je takoj opazila, da je bil v nekaki zadregi. Smejal se je prisiljeno, bedasto.

„No, dobro smo se imeli snoči, dobro. No, ti si pa tudi čudna, da nam kar tako uideš,“ je govoril ter gledal skozi okno.

Ella ni odgovorila ničesar.

„Čemu si pobegnila? Prava reč, ako bi bila pila z nama čašo vina . . . Sicer pa si zadela, tukaj ti je dobro. Poštar je človek, da malo takih. Prijazen, postrežljiv in kar je največ vredno, bogat in ne skop. Vraga, ko sem ga včeraj prvič zagledal, se mi je zdel nekoliko starikav, a pozneje sem se prepričal, da je za svoja leta mlad in žilav in da poseka marsikaterega mladiča.“

Počasi je obrnil glavo od okna ter pošilil po hčeri.

Ta se ni ganila.

„Eh, marsikatero dekle bi se ga ne branilo, ako bi je vprašal. In srečna bi bila ž njim. — Da bi bil jaz dekle!“

Ella ga je prekinila.

„Čemu ta preludij, oče? Povejte rajše naravnost, brez okolišev, kar mislite. Sicer Vam pa lahko sama povem. Poštar Vas je vprašal po meni in Vi ste mu obljubili, da boste izkušali skleniti to kupčijo.“

„Kaj kupčijo, kakšno kupčijo? — Sicer pa vidim, da si pametno dekle. Uganila si. No, in jaz mislim, da se ne boš protivila. Kaj ne, draga Ellica, da ga vzameš?“

„In kaj Vam je še povedal poštar, povejte mi vendar vse, da prav spoznam ta vzor moške lepote in poštenosti.“

Oče je nekoliko hipov umolknil. Hči ga je spravila iz koncepta. Zardel je kakor nezrel mladenič.

„Saj je samo v tvojo srečo, Ellica. Ali ne razumeš? — Glej, tista mala diferenca v poštni blagajni —“

Ella je skočila kvišku. Njen obraz je bil rdeč, iz njenih oči je bliskalo. Sedaj ni bila več ona šibka in krotka deklica, bila je v tem trenutku močna in samozavestna.

„Torej tudi to Vam je povedal? In Vi ste ga molče poslušali? Ali se niste od sramu zgrudili pod mizo, od sramu, da imate tako hčer, da je kri Vaše krvi nepoštena, da je roka njena omadeževana s tujim

blagom? Ali Vam ni srce počilo ob takem poročilu? Kako ste mogli to tako meni nič, tebi nič spraviti v žep? In sedaj se upate to nesrečno, izgubljeno hčer še imenovati svojo — Ellico? Ha, ha! Kako to, da ne vzamete samokresa, da ga ne izprožite v njeno srce ter tako rešite svojo in čast svoje hiše? Kako to, Vas vprašam? Tu stojim pred Vami, še je čas, vzdignite roko in ubijte me!“

On je zrl nanjo plah in prepaden. Za hipec so ga njene besede zadele, za hipec se mu je zasmilila. Prošli časi so se mu vsilili in uvidel je vso sramoto svojega počenjanja. Nekdanja ljubezen se je za trenotek dvignila v njegovem srcu. In že je hotel skočiti k njej ter jo objeti. A v tem hipu je zazevala pred njim beda, videl se je, kako driči po opolzki poti navzdol v brezdanje brezdno, ki ni iz njega rešitve. Ella sama ga lahko reši. In tu niso na pravem mestu mehkejša čutila.

In njegova noga se ni premaknila proti njej, obstal je s povešeno glavo.

„Torej s tem bi bilo poravnanih onih poneverjenih dvesto goldinarjev,“ je nadaljevala Ella tiše. „Toda ne samo to, s tem korakom bi bili morda rešeni skrbi i Vi, vsaj za nekoliko časa. Ali Vam ni poštar tudi tega obetal? In Vi ste mu snoči natančno razodeli svoj položaj. Kar ste zamolčali, je uganil sam in zdaj se ziblje v veseli nadi, da je zanj vse dobljeno. Ali ni res tako? Posebno bistrumen ni treba biti, kdor to ugane.“

Ko je umolknila, je utrujena sedla ter nervozno bobnala s prsti po mizi.

On pa se ni mogel vrniti. Ponoči se je bil uživel zopet v prejšnjo vlogo, videl se je zopet spoštovan in cenjen, rehabilitiran. In zdaj naj bi zaradi kaprice svoje hčere zopet padel tako globoko?

„No, kaj si torej sklenila?“ je dejal skoro plaho in proseče. „Glej, ne samo meni, vsem skupaj, materi in svojim mlajšim sestrám in bratom pomagaš s tem. Hvaležnost naša ti ne bo izostala!“

Ella se je sklonila.

„Pozabila sem nečesa,“ je dejala, ne da bi mu bila odgovorila. „Tu mi piše mama, berite.“

Pomolila mu je list.

Vzel ga je molče ter prebral. Oko se mu je zmračilo in dejal je:

„Že dobro! — Sicer pa počakam, da mi morda odgovoriš popoldan.“

Stopal je iz pisarne s sklonjeno glavo.

Ella je čula, da se je v veži srečal s poštarjem. Pozdravila sta se glasno.

„En kozarček kratkega pred obedom ne bi škodilo, kaj ne?“ je dejal poštar.

Takoj potem so se vrata poštarjeve sobe zaprla za njima.

* * *

Ellin oče se je nekako udomačil pri poštarju. Bil je pri njem že nekoliko dni, a še vedno ni mislil na odhod. Zvečer in popoldan sta s poštarjem navadno posedevala skupaj ter pila, zjutraj pa je vedno spal skoro do poldne. Godilo se mu je dobro in je bil navadno vesel in razposajen. Videti je bilo, da ni mislil ničesar ter da se je vdajal trenutku. Precej ko je vstal, je bil sicer še nekoliko čemerren, njegove oči so zrle krvavo, a že ko je izpil prvi kozarček, ki ga je nanj navadno takoj povabil poštar, je ta čemerrost izginila ter prepustila prostor neki prešerni lahkomišljenosti.

S hčerjo je govoril malo, skoro da se ji je izogibal. Niti odgovora na zadnje svoje vprašanje dozdej ni zahteval. Bilo je skoro videti, kakor da je svoje stvari gotov ter niti najmanj ne dvomi, da ga bo hči poslušala.

Ella pa je molčala in trpela. Od onega dne, ko je nastopila proti očetu tako samozavestno in odločno, se je popolnoma izpremenila. Oni nastop je zahteval njenega največjega duševnega napora, ž njim je dospela do vrhunca in odtod je moralo iti zopet navzdol. In šlo je, toda šlo je naglo in z dolgimi koraki. Vsa trdna volja, vsa moč jo je hipoma zapustila in niti svojih dejanj si ni bila več v svesti. Hodila je semtertja kot senca, delala je mehanično in apatično. Skočila bi bila v vodo, ako bi ji bil kdo slučajno rekel, naj to stori.

Spočetka je imela še kak svetel trenotek. Sem-tertja je pred njo vstal Josip in ona se je krčevito oklenila te prikazni. In upala je, da se ji morda še prikaže v resnici, da jo reši. Toda dan je izginjal za dnevom in o njem ni bilo ne duha ne sluha. Vse je bilo zaman, vse je bilo končano. Okoli nje so bili sami sovražniki, ki so jo hoteli pogoltniti, sovražnik ji je bil celo oni, ki bi jo bil moral ščititi.

Toda dogajalo se je odslej, da jo je večkrat kot po navadi srečavala poštarjeva gospodinja. In pri vsakem srečanju se je Elli videlo, da je na starkinem licu nekaj takega kakor dobrohotnost in usmiljenje do nje. Ob takih prilikah ji je bilo vselej, kakor bi bil posijal svetel žarek v temo njenega življenja.

A nekdanj se je starka celo vstavila pred njo. Njena koščena roka je legla na Ellino ramo in starka je šepetala:

„Beži od tukaj, dete moje, dokler je še čas. Nič se ne boj!“

In starka je izginila izpred nje. A Ella je zrla za njo. Njenih besed ni razumela, in zopet je bila tema okoli nje . . .

Nekega večera se je zopet zglasil oče pri njej v pisarni. Iz njega je dišalo vino in oči so se mu nenaravno svetile. Pri vsaki besedi je jecal in se ponavljal. In zahteval je od Elle, da gre ž njim v poštarjevo sobo, kjer se bodo kaj pomenili.

Ella je nekoliko pomislila ter naposled dejala:

„Da, grem, toda samo pod tem pogojem, da že jutri zapustite to hišo ter odidete domov.“

Oče je takoj dejal:

„Dobro, tukaj je moja roka!“

In Ella se je dvignila ter odšla za njim . . .

* * *

Bilo je že pozno, ko so se hipoma odprla vrata poštarjeve sobe. Ven je planila Ella. Njen obraz je bil bled in lasje so ji bili razmršeni. V veži je postala, kakor bi se hotela nečesa domisliti. Toda zmajala je z glavo ter odšla po stopnicah v svojo sobo.

Spodaj pa je ležal Ellin oče pod mizo ter smrčal. Okoli njega se je širil zopern vonj po obilo zaužiti. pijači.

Pri mizi je sedel poštar. Tudi on je bil bled in njegova obleka v neredu. A na njegovem obrazu je zopet visel oni porogljivi nasmeh, ki je zadnjič prepodil Ello. A danes je bil ta nasmeh še bolj viden kot zadnjič.

„Klada, vstani!“ je dejal poštar ter brcnil z nogo pod mizo ležečega.

A moral ga je suniti večkrat, preden se je zavedel. Slednjič se je zdramil ter se dvignil.

„Pojdiva spat,“ je dejal poštar.

„Kje je Ella?“ je vprašal oni.

„Kaj Vas briga,“ je odgovoril poštar ter mu odprl vrata.

Onemu se je nekaj zasvetilo. Prebledel je, toda rekel ni ničesar. Počasi je stopal proti svojemu ležišču.

VI.

S prazničnimi, svetimi čutili je stopal danes Josip na voz. Hlapec, ki je brzdal čilega konjiča, ga je gledal od strani ter ugibal, kaj se mu je tako veselega pripetilo, da so se mu ustna vedno krožila na smeh, da mu je žarel ves obraz, kakor bi padali nanj jutranji solnčni žarki. Josip je pa premotril koleselj, ali je dovolj čeden, pogledal vprego, ali se sveti dovolj in konjiča, je li prav vprežen. Nato je prijel vajeti ter skočil na voz. Obrnil se je še proti vhodnim vratom, ki se je v njih pojavila mati, prikimal z glavo v pozdrav, in voz je oddričal z dvorišča. Vil se je navzdol po poti med vinogradi ter kmalu došel na cesto. Konjič je tekel lahko kakor ptica, da so se mu noge komaj dotikale tal.

Gori na vratih je pa še vedno stala Josipova mati ter gledala za vozom. Plosko desnico je položila na čelo nad oči, da bi bolje videla in bi je ne motili solnčni žarki, ki so ji padali nasproti. Voz je bil že daleč, videl se je samo še kakor velika, črna, premikajoča se pika, ki se je odbijala od široke, belo se blesteče ceste, ter hitela dalje mimo obcestnega grmovja

in drevja. A starka je še gledala za njim. Vse njene misli so bile tam doli, so bile pri njem, ki je po njenih mislih zaslužil vso srečo, kolikor je more dati človeku ta svet. Šele ko je vse izginilo, ko se ji je tam na ovinku belila nasproti prazna cesta, šele tedaj se je obrnila ter izginila v hiši.

Josip pa je vozil dalje. Ko se je začutil samega na široki planjavi, se je naslonil v vozu nazaj ter se zamislil. Kam je bil namenjen, kaj ga je navdajalo s tiho srečo in takim veseljem?

Dolgo je že bilo, kar je prvič in zadnjič videl Ello, ki se mu je tako globoko vtisnila v srce. Od tedaj ni bilo dneva, ni bilo ure, niti skoro ni bilo trenutka, da ne bi bil mislil nanjo, da ne bi bil sanjal o njej. Lepa in svetla, čista kakor solnce je stala pred njegovimi očmi, jasna in sveta se mu je prikazovala v sanjah, govorila z njim ter ga osrečavala s svojo navzočnostjo. In on je sedel pri njenih nogah, zrl ji v lepe oči ter stiskal njeno drobno ročico v svoji. In njeni gorki prsti so ga greli, da mu je opojna toplota plula po žilah.

Od tedaj je bil Josip prerojen, njegov že tako blag značaj se je še bolj ublažil, njegovo mehko srce se je omečilo še bolj. A slušal je mater. Pri vsej svoji ljubezni se ni hotel prenagliti. Poizvedoval je o Elli, naprosil nekega prijatelja, ki je bival blizu Ključa, naj jo opazuje. In ta mu je ustregel vestno. In Josip je zvedel o njej to, kar je vedeti hotel. Niti najmanjše pege ni bilo na njej, čista je bila, kakor je čisto pomladansko jutro, ki se je rodilo po nočni nevihti.

Danes pa se je vozil Josip k njej. Danes je sklenil, da jo spomni na prvo njuno srečanje, je sklenil, da jo poprosi, ali ne bi hotela biti njegova. In vso pot je razmišljal, kako bi ji to povedal, kako bo začel govoriti, da bi po njegovih besedah videla jasno v njegovo srce. Iskal je pravih besed, pravih izrazov. A vse to, kar ji je hotel povedati, kar ji je znal povedati, ni niti daleč dosežalo tega, kar je čutil, kar je tlelo v njegovi notranjščini. Videl je, kako siromašen je jezik proti človeškim čutilom, kako prazne in plehke so vse besede proti pojavom duše človeške. In Josip

se je pri tem spomnil, da ne bi hotel biti pisatelj. Kako težko, kako hudo bi mu bilo, ako ne bi mogel povedati tega, kar bi hotel, kar bi kipelo na dan iz njega samega. Kakšen nestvor bi mogel nastati na papirju vsled tega! Kako bi mogel svojim čitateljem tako lagati, kako bi jim mogel praviti vse kaj drugega, namesto tega, kar je zrastle in skipelo v njem samem!

In Josip je sklenil, da prepusti trenutku samemu, kako bode govoril. Nekaj bode treba reči, toda to se že naredi kakor si bo di. —

Voz se je bližal Ključu. Josip se je zdramil. Švignil je z bičem po zraku, konjič je privzdignil ušesa ter pospešil že itak hitre korake. In kakor blisk je švignil voz preko prvih hiš.

Ko je Josip oddal konja in videl, da se je ravvalo z njim kakor treba, je stopil najprej v gostilniško sobo. V malem, začrnelem zrcalu se je ogledal ter si uravnal obleko. Nato je odšel proti pošti.

Kolikor bolj se je bližal svojemu namenu, toliko tesneje mu je prihajalo okoli srca. Namesto prejšnjega nekaljenega veselja se je hipoma nastanil v njem neki neprijeten čut in polaščala se ga je dozdej nepoznana nervoznost. Zastonj se je izkušal tega otresti. Postati je moral nekočkrat, da bi se umiril, tako burno mu je bilo srce. Sedaj, ko je bil že tako blizu svojemu cilju, sedaj je hkrati postal malodušen, je hodil težko kakor bi hodil po najneprijetnejši poti. Bilo mu je, kakor bi ga neki glas svaril, naj ne hodi dalje, naj se vrne. A tedaj se je siloma otresel tega čuta in stopil je trdno dalje.

Kmalu je stal pred Ello.

Bila je sama v pisarni. Sedela je in pisala. Ko je zaslišala nenavadne stopinje, se je naglo ozrla.

Tedaj ji je pa padlo pero iz roke.

Stala je pred njim zmešana in s povešeno glavo. Ni se upala dvigniti pogleda v njegov obraz, a na njenem licu se je zrcalila ljuta boleost.

Josip si ni mogel misliti, kaj to pomeni. Zrl je nekoliko hipov nanjo in videl, kako se je v tem kratkem času izpremenila. To ni bila več ona živahna Ella, ki ga je prvič sprejela s hrepenečo dušo in polnim srcem,

ona Ella, ki je tačas sedela zraven njega ter se mu dala poljubljati. Strta, uničena je bila sedaj, koščeno ogrodje brez duha in življenja. Nekaj neizrečeno žalostnega je ležalo na njej, tako žalostnega, da bi se moral človek razjokati nad njo.

„Kaj to pomeni, Ella?“ je viknil Josip ter se ji približal. „Ali nimate besede zame? Kaj se Vam je pripetilo?“

Hotel jo je prijeti za roke, zahotelo se mu je, da bi jo objel ter s poljubi izbrisal žalost raz njeno lice.

Toda ona je dvignila roke proti njemu ter se branila.

„Ne dotikajte se me, ne omadežujte se nad mano!“ je dejala komaj slišno.

„Toda jaz Vas ljubim, jaz te ljubim, Ella. Čemu me žališ?“

„Prepozno, prepozno!“ je viknila glasno.

In kakor bi bila s tem vsklikom porabila vse svoje moči, so se ji zašibile noge in sesedla se je.

Josip je skočil k njej, privzdignil ji je glavo ter jo položil v svoje naročje. Sklonil se je niže ter dahn timer rahel poljub na njeno čelo. Ko ji je tako zrl v obraz, je videl, da je morala Ella doživeti v tem času nekaj groznega. In v tem, ko si je očital, da je čakal predolgo, da je pazil premalo nanjo, jo je lahko dvignil ter nesel kakor pero proti izhodu.

V veži je zaklical.

Takoj so se odprla neka vrata in nasproti jima je prišla poštarjeva gospodinja.

„Kaj je?“ je vprašala. Ko pa je zagledala Ello onemoglo, je dejala naglo:

„Ah, slabo ji je prišlo revici, nesite jo na posteljo, čakajte, Vam pokažem.“

Stopala je pred njim po stopnicah.

„Tako, položite jo semkaj!“

Odgrnila je posteljo ter mu pomagala.

Ella je bila še vedno nezavestna.

Gospodinja pa je gledala sedaj Ello, sedaj prestrašeni obraz Josipov. In uganila je, kaj je bilo med njima.

Tedaj je pa pristopila k Josipu ter dejala tiho, da jo je komaj razumel.

„Nič se ne bojte zanjo, pri njej ostanem jaz. Nekoliko se že spoznam v takih rečeh, mislim, da bo kmalu bolje. Vas pa prosim, da jo ohranite v najboljšem spominu, naj pride, kar hoče. Povem Vam, da ni nevredna Vaše ljubezni. Ne verujte vsega!“

Josip je strmel v starko. Rad bi še marsikaj izvedel, toda starka mu je velela ob kratkem:

„Za sedaj dovolj, pride že še čas, da izveste. Zdaj pa prosim, da odidete. Ako hočete kje počakati, povejte mi, in sporočim Vam, kaj je ž njo.“

Josip je še enkrat pogledal na posteljo ter odšel s težkim srcem v gostilno, kjer je imel voz.

Čez dobre pol ure je došel k njemu deček ter mu prinesel listek. Na njem je bilo napisano s svinčnikom:

„Ella ni v nobeni nevarnosti več. Pomnite moje besede in zglasite se še v kratkem . . .“

Kmalu potem, je oddrdral Josipov voz iz Ključa. Vožnja proti domu je bila sedaj vsa drugačna. Josip ni videl ne na desno, ne na levo. Vtopljen je bil sam vase in niti zapazil ni, da je zašlo solnce, da lega na zemljo temna zimska noč. —

Poštarka ni bilo to popoldne doma. Odpeljal se je bil nekam po opravkih in bilo je že pozno, ko se je vrnil.

Doma je zvedel, kaj se je popoldne godilo.

Gospodinja ga je pričakala ter mu dejala malomarno:

„Danes popoldne smo pa imeli snubače.“

Pogledala ga je od strani ter čakala učinka svojih besed.

„No, in kdo je bil tukaj in koga je snubil?“

To je izgovoril, kakor bi ga vse skupaj nič ne brigalo. A ona je vendar zapazila, da se mu je pri besedah, „kdo“ in „koga“ nehote stresel glas. Oj, imela je dobro uho in bistro oko, ki se je navadilo gledati skozi ljudi. In bila je zadovoljna s prvim učinkom. Vedela je, da pride za tem še hujši.

„Ali poznaš Ržena?“ je vprašala.

Pogledal jo je divje.

„Kaj je ž njim?“

„Eh no, ne bodi no, vidiš ta bogati Ržen je danes snubil Ello, poštno ekspeditorico. In vedel se je kakor zaljubljen golob. In mlad je in lep ta Ržen.“

Zadnje besede je izgovorila počasi in poudarjala je vsako posebe.

Poštár se je ugriznil v ustnice ter skrčil pesti. A premagal se je kmalu ter vprašal:

„In kaj je rekla ona, ekspeditorica?“

Starki se je oko zaiskrilo. Videla je, da ga ima sedaj popolnoma v svoji oblasti, da je sedaj napočil trenotek, ko se bode vsaj nekoliko maščevala nad njim, ko mu bode vsaj nekoliko vrnila za vse trpljenje in bridkosti, ki jih je kopičil nad njeno glavo.

„Kaj je rekla, vprašaš? Čemu vprašaš? Ali si že videl kdaj, da bi se ubogo dekle branilo lepega, bogatega ženina, ki ji tako nenadoma pade pred noge? No, tudi Ella je bila toliko pametna. Nenadna sreča jo je tako omamila, da je padla v omedlevico. In posla sem imela, predno sem jo spravila k zavesti.“

„Lažeš!“ je viknil poštar ter skočil k njej.

A ona se mu je pravočasno umeknila. Stopila je bila za mizo ter mu gledala neprestano v obraz. Neki porogljiv izraz je visel okoli njenih usten.

„Lažeš!“ je zavpil vnovič in okoli ust so se mu prikazale belkaste pene.

„Čemu? Prepričaj se sam!“

Obstal je sredi sobe. Vnovič je skrčil pesti in zaškripal z zobmi.

„Čakaj, videti hočem, kdo zmaga!“

Prijel je bližnji stol ter ga zalučal proti gospodinji, ki se je komaj pravočasno umeknila.

Nato je vzdignil glavo ter se hripavo zasmel. In stopal je v svojo sobo . . .

Komaj je bil sam, ko se je izmučen in utrujen zgrudil na stol. Videti je bilo, kakor bi mu ne služil več noben ud, kakor bi na njegovem mestu čepel star polomljen stroj.

Čez nekoliko časa se je počasi dvignil. V obraz je bil rumen, roke so se mu upirale ob mizo.

„Da, moja moraš biti, moja!“ je govoril sam s seboj. „Ali me ne vidiš, kako sem slab, kako sem uničen samo spričo tebe, spričo tebe, ki te ljubim blazno, ki te ljubim tako, kakor ni ljubil nikdar mož žene? Veroval nisem v ljubezen, norčeval sem se iz nje ter trgal brez usmiljenja cvetice, ki so rastle ob potu. In vsako sem zagnal proč, nobene nisem ljubil. Moja strast je bila velika, premagala me je vselej, a bila je trenotna, nestalna. Umorila ni mene, ubila je druge. A prišla si ti, moj mir, moja moč je izginila in premagala si ti in žugaš mi, da me ugonobiš. Ali glej, še je ostalo nekaj v meni in to hočem združiti, da premagam. In moja moraš biti, samo moja!“

Težko se je prestopil od mize, noge so se vlačile za njim, ko je hodil nekolikrat po sobi gori in doli.

Luč na mizi je svetila z velikim plamenom, ki je delal saje na višku ozkega cilindra, in po sobi se je širil zagaten vonj. Toda poštar se ni brigal za to.

Čez nekoliko hipov se je vstavil ter mislil glasno: „Njenemu očetu moram pisati, naj se vrne, ta mi mora pomagati!“

Poiskal je papir in črnilo in res je začel pisati...

Po vasi so lajali psi in iz ozkih lin zvonikovih se je oglašal čuk. —

* * *

Drugi dan ni Ella mogla vstati. Nekaj težkega je ležalo v vseh njenih udih in tiščalo in priklepalo jo je na posteljo. Bolečine ni čutila nikjer, a navzlic temu se ni mogla premakniti. Njene bele roke so počivale iztegnjene na odeji, njene oči so bile obrnjene v strop.

Ker je le ni hotelo biti v pisarno, je stopila poštarjeva gospodinja gori ter potrkala.

Ella se je z največjim naporom komaj vzdignila ter šla odpirat. Gospodinja je videla, da potrebuje Ella počitka. Pomagala ji je zopet v posteljo, priporočila ji je mir ter odšla.

A oglasila se je večkrat gori ter ji donášala, kar je mislila, da bi ji utegnilo koristiti. Njen obraz je bil resen, a navzlic temu je sijalo z njega nekaj materinsko dobrohotnega.

Popoldne pa si je primeknila stol bliže postelje ter sedla.

„Kako Vam je, Ella?“

To vprašanje je bilo tako sočutno, da se ji je Ella nehote ozrla v obraz. Hkrati ji je nekoliko odleglo. Uvidela je bila, da vendar ni tako sama na svetu, da se je vendar našel nekdo, ki sočustvuje z njo. In ta nekdo je bila ona čudna ženska, ki je o njej mislila, da sovraži ves svet. Obraz, ki jo je prej strášil, se ji je sedaj prikupil in oko, ki je mislila prej o njem, da jo preganja, ji je sedaj bleščalo ljubeznivo nasproti. Ella si je celo začela domišljevati, da sedi zraven postelje lastna njena mati. V take misli vtopljena niti ni odgovorila na starkino vprašanje in ta jo je morala vprašati drugič.

„Hvala Vam lepa na vprašanju!“ je odgovorila. „Zdaj mi je dobro, a najrajša bi umrla.“

„Ne govorite tako, Ella! Mladi ste še, Bog ve, kaj Vas še čaka! Tudi po dolгих deževnih dneh se nebo razvedri in razvedri se še bolj gotovo in čistejše in jasnejše je, nego je bilo prej. In tudi ako bi Vas zadelo še kaj veliko hujšega, tako ne smete govoriti, mislite vedno, da stari Bog še živi!“

„Toda meni ni več pomoči,“ je šepnila Ella, „prehudo, pregloboko sem zašla. Tu notri ni drugega kot tema in vanjo ne sega niti najmanjši svetli žarek.“

„Ne govorite preveč in ne razburjajte se, to bi Vam utegnilo škodovati. Niti ne razmišljajte, ampak umirite se popolnoma. — Čakajte, jaz Vam povem neko povest, povest o izgubljeni ženi, ki je prestala toliko hudega, da bi se morala smiliti mrzlemu kamenu, a vendar še ni obupala. In stara je že in njene noge že polze v grob, a vedno še upa.“

Starka je umolknila. Toda kmalu so se začela premikati njena usta, šepečoč je govorila, pripovedovala svojo povest. In ta povest je bila dolga in je bila

žalostna. Niti enega veselega poglavja ni bilo v njej. Ko je starka dokončala, je bilo v sobi že somračno.

Ella je ležala na postelji nepremično, pod njenimi trepalnicami se je svetilo vlažno. Bilo je danes prvič čez toliko časa, da se je nekaj omehčalo v njej, da se je utrgalo in so mehke solze našle pot v njene oči. —

Drugo jutro je Ella izkušala vstati. Bila je zelo slaba, soba se je vrtela okoli nje in noge in roke so se ji tresle. A vendar se je vzdržala kvišku in popoldne je celo počasi lezla v pisarno.

VII.

Lep, svetel dan je bil. Po trgu je bilo živahno, solnce je izvabilo izprehajalce izza zidov in največja trška ulica se je polnila z radostnimi obrazi. Okna so bila povsod odprta in so se svetlikala, zastori za njimi so se gibali v prepihu. Zimske cvetice so se od-dihale v svežem vzduhu, njihovo listje se je vzdigavalo in izpreminjalo. Čelo nekemu lehkomišljenemu metulju se je mudilo, da si je hotel ogledati, kako se živi po zimi. A revež je prhotal v vednih kolobarjih okoli, nikamor ni mogel sesti. Kjer je poizkusil, ni bilo zanj še ničesar. In v tej svetlobi je bilo še huje, ko je moral umirati od gladu. Utrujen je slednjič sedel na obuličen kamen. Nekaj se je bilo zasvetilo na njem, kaplja vode, ki je pljusnila mimoidoči dekli iz vrča. To bode nekaj zanj. Njegovi kolobarji so se ožili, njegove perotnice so hrepeneče podrhtevale, stresel se je in obsedel. Pozabil je vsega okoli sebe, njegove tipalnice so se podaljšale. A tedaj se je zazibala nad njim temna senca. Začudeno so se povzdignile njegove oči, toda v tem hipu je že tičal v dečkovi roki. Njegova usoda se je izpolnila.

V hiši Ellinih staršev je pa bilo tiho kakor v cerkvi. Nikjer nobenega glasu, semtertja komaj slišna, pridušena hoja. Otroci so se tiščali v mali sobi zraven kuhinje in držali so se resno, kakor bi bili odrastli. Najmanjšega znaka otroške razposajenosti ni bilo na njih obrazih. Plulo je nekaj po vzduhu, kar jih je tlačilo, kar je vrglo v njih srca kal bojazni in pla-

hosti. Njih pogledi so bili videti neodkritosrčni in potuhnjeni. Ako je mlajši iztegnil nogo, ki mu je bila zaspala, ga je že pogledal starejši postrani in nezaupno. Med njimi je bilo razmetanih nekaj knjig in papirjev, vmes je ležala oguljena šolska torba.

Blizu njih ob zaprtem oknu je sedela mati. Nobenega dela ni imela v roki. Njeno oko je nestalno begalo po otrocih, po kotih, in odtod se je uprlo skozi okno ter strmelo v daljo. Nobenega izraza ni bilo v njem.

„Ali še ne pride papa, mama?“ se je oglasil sedaj plaho starejši deček.

Mati se je obrnila proti njemu.

„Še danes mora priti, potrpi!“ je dejala, a verjela ni niti sama sebi.

„In kaj nam prinese?“ vpraša neka deklica plaho.

„Piškotov in pomeranč, kaj ne mama?“ odgovori najmlajša.

„Da, da, piškotov,“ ponavljajo vsi. Toda nobenemu se niso zaiskrile oči, vsi so zrlí topo, kakor bi vedeli, da so to samo njih prazne želje.

In zopet je vse utihnilo v sobi.

Spodaj pa so hodili ljudje z radoznalimi obrazi preko prodajalne. Vrata in okna, vse je bilo zaprto, vse zamreženo s črnimi železnimi oboji. In tik njih so hodili in z očmi so izkušali prodreti tja notri, kjer je bilo vse zapečatenó. V njih srcih se ni ganilo prav nič, iz njih ust ni bilo pómilovalne besede . . .

Večerilo se je že. Tiho, po prstih se je bližal mrak in nosil s seboj črn plašč, da zagrne vanj bedo, ki se je nastanila na Ellinem domu. Mati in otroci so bili še vedno skupaj v isti sobi. Semtertja se je kdo oglasil, drugi je pritegnil za njim, a takoj je bil zopet molk. In mrak in molk sta še povečala čút osamelosti in edinščine, ki se je vedno bolj pollaščal nesrečne žene. Vse njeno življenje je bilo polno truda in dela, polno samozatajevanja in trpljenja, polno skrbi in žalosti. Le redki so bili trenotki, ko ji je sijalo solnce, ko je mislila, da je srečna. In zdaj! Za dolgo vrsto dni neprestane požrtvovalnosti pa tako plačilo! Za poštenost in pravico taka sedanjost!

Ali vse bi se še prestalo, samo da bi on bil drugačen. Videla ga je v boljših dnevih, kako je bil gibčen in delaven, kako so bili njegovi nazori o življenju, o realnosti in solidnosti trdni, kako se je kazal neomahljiv in odločen v raznih kočljivih slučajih. In tudi v težkih trenutkih se je zanašala na to njegovo trdnost, kdor je takšen, si mora pomagati, naj pride karkoli! Toda varala se je. Nesreča ni njenega moža utrdila. Prenesel je še prvi udarec, uprl se je tudi drugemu, a tretji ga je že ubil. In to je bilo, kar je počasi ubijalo tudi njo. Ona otopelost, ki se je bila polastila moža, je počasi prehajala tudi nanjo in napejati je morala vse svoje moči, da se je še vzdrževala kvišku. Tudi ona se je ustrašila bližnje bodočnosti, da je izgubila vero vase, da so ji češče in češče omahovale roke, da so jo zapuščale misli. Vedno bolj se je odpiralo brezdno, njegovo žrelo je črnelo in se bližalo . . .

Vstala je ter prižgala luč. V sobi je postalo mrzlo, da se je že videl dih. In vsi so se spravili v kuhinjo, kjer je hotela pripraviti večerjo. Tam se bodo vsaj segreli, na dveh krajih ne bode treba kuriti.

V ognjišču je zaplapolal ogenj in že to praske-tanje je povzročilo, da ni bilo v kuhinji več tako pusto. In tudi otroci so se nekoliko zdramili in začelo se je malo živahnejše gibanje.

Mati je pripravljala večerjo. Stala je ob ognjišču ter se čestokrat ozirala po njih. Njene misli so se križale, od tu so prehajale na moža, na Ello ter se zopet vračale. Dolgega obstanka niso imele nikjer.

Zunaj je nastala burja. Slabeje zaprta okna so šklopotala, okoli voglov je žvižgalo in na šipe so tolkle gole drevesne veje. Luč na mizi je strepetavala, semtertja jo je dosegel pih, ki je silil skozi ozko разо blizu obojev. Na cesti se je zaslišala vsak hip glasna hoja, ki se je izgubljala ob ovinkih.

Otroci so kmalu použili skromno večerjo. Nato jih je mati spravila spat. Ko so utihnili, je ugasnila luč ter pokleknila k postelji. In klečala je pozno v noč . . .

Bilo je že proti polnoči, ko so se zaslišale pred hišo stopinje. Pri vhodnih vratih se je nekdo ustavil. Kmalu nato je glasno potrkal. Votlo je odmevalo po hiši. Žena, ki je še vedno klečala ob postelji, se je zdrznila. Naglo se je prekrižala ter vstala.

Kolena so se ji šibila, ko je stopala z lučjo v roki navzdol, da bi odprla. Ključ se je v vratih zavrtel, nekdo je zunaj pritisnil kljuko. Burja je zasilila v vežo in ugasnila luč.

„Kdo je?“ je vprašala plaho.

Nihče ni odgovoril. A nekdo se je doteknil in stopal je mimo nje navzgor po stopnicah. Njegova hoja je bila težka in neenakomerna. A ona je vendar spoznala v došlecju svojega moža.

V temi je stopala za njim.

Ko je dospela v kuhinjo, je poiskala vžigalice ter zopet prižgala luč. V tem je bil že on odprl svojo sobo ter vstopil. Kmalu je bila za njim.

„Hvala Bogu, da si prišel!“ je dejala. „Ali si lačen? Čakaj, takoj ti kaj pripravim.“

Mož jo je samo pogledal ter odkimal. Nato se je izleknil po postelji ter zrl v strop.

Stopila je bliže njega ter ga pogledala natančneje. Njegov obraz je bil miren, vsakdanji. Samo lica so bila nenavadno bleda.

Čez nekoliko časa se je obrnil proti njej ter dejal:

„Primakni stol bliže postelje ter sedi. Tako. Položi sedaj roko na mojo glavo in povej mi, ako čutiš, da bi kaj razbijalo v njej. Ne? Dobro. Tukaj je moja roka. Potiplji mi žilo! Vse normalno? Da? — Dobro, kakor vidiš, sem torej popolnoma miren, popolnoma miren. In ako sem popolnoma miren jaz, moraš biti mirna tudi ti. Torej čuj, kaj ti povem!“

Žena ga je gledala strahoma. Bala se je, da se mu blede. Nekoliko časa je umolknil, potegnil z desnico preko obraza, kakor bi hotel prepoditi sitno muho, ter potem začel pripovedovati. In povedal ji je ob kratkem vse, kar je doživel pri Elli.

„Toda sedaj pride konec,“ je dejal nazadnje istotako mirno in hladnokrvno. „Konec dober, vse dobro.“

A ta moj konec ni dober in ako bi ga mogel predru-
gačiti — ne zavaljo sebe, samo zavaljo nje — tedaj
bi romal po kolenih v Rim ali še kam dalje. Konec
je žalosten. Vidiš, v tej pijanosti, v tej nerazsodnosti,
v tem blaznem egoizmu, v strahu in obupnosti sem
neki večer pripeljal Ello volku v žrelo. Onečastil sem
svojo hčer, Takoj po noči pa sem se iztreznil. Uvidel
sem vso svojo gnusobo, vso svojo propalost. Valjal
sem se po postelji, krčil pesti in ako bi bil tačas sto-
pil poštar k meni, bi ga bil ubil na mestu. Tako
sem se pa splazil tiho kakor tat iz postelje, oblekel
sem se in še tisto noč sem izginil od tam. Od tačas
sem se klatil okoli in v meni je vrelo in kipelo. —
A sedaj sem se pomiril, kaj ne? Glej me, kako sem
miren!“

V zadnjih njegovih besedah je ležalo nekaj groz-
nega. —

Žena ga je poslušala z izbuljenimi očmi. Videti
je bilo, da ga je komaj razumela. Pred njo je stala
Ella, na njenem čelu je črnel velik, neizbrisen madež.
Njene roke so se iztezale proti očetu ter kazale nanj,
njeni pogledi so ga tožili in ga zaničevali.

Hipoma je planil s postelje. Držal se je sključeno
in roke so mu visele ob životu. A bile so videti daljše
kot prej in prsti so bili črnikasti in trdi. Stopal je do
okna, od tam do vrat, s težkimi, negotovimi koraki.
Ko se je obračal, se je videla na steni sključena nje-
gova senca kot velik, črn vprašaj.

Nazadnje se je ustavil pred njo, ki je sedela še
vedno nepremično ob postelji. Gledal jo je nekoliko
časa molče, potem ji je dejal mehko, proseče:

„Pojdi spat, Marija, jutri moraš zopet delati.“

„In kaj storiš ti?“

Začudil se je.

„Jaz? — Jaz pojdem tudi počivat.“

Vstala je ter se začela razpravljati. On pa je zo-
pet stopal gori in doli po sobi. Včasi se je skrivaj
ozrl na ženo. A vselej je videl, kako so bile uprte vanj
njene oči. Čez dolgo je šele zaspala.

Počakal je, da je začela dihati enakomerno. Pri-
stopil je k postelji ter jo gledal dolgo časa nepre-

mično. Njegove oči so bile suhe, žile na njegovih sencih napete. Sklonil se je k njej ter ji popravil odejo, ki je bila zdrknila z njene rame. Nato se je naglo obrnil ter stopal v sosednjo sobo, kjer so spali otroci. Tam je bila tema. Pritipal se je ob steni do prve postelje, od te do druge. Njegove roke so se na lehkó iztezale in polzele po odeji, dokler niso dosegle otroških glav. Tu so se pomudile nekoliko časa, potipale vroča čelca ter popravile odejo. Otroci so težko dihali, nekateri so stokali v spanju.

In tiho kakor senca je izginil iz sobe. Stal je sedaj na vratih svoje spalnice. Ozrl se je še na ženo ter hotel na tiho oditi skozi vrata, ki so vodila v vežo. Na njegovem obrazu je ležal odločen, trd izraz, njegove roke so se iztegnile, kakor bi se poslavljal. Njegove ustnice so se odprle nehote in šepetal je sam pri sebi:

„Marija, jaz grem počivat.“

In izginil je po stopnicah kakor duh. Njegovi koraki niso bili več težki in neenakomerni. Zaškripala je semtertja samo stopnica, a stopinja njegova se n slišala. Vhodna vrata so se zaprla za njim.

Tedaj je pa gori njegova žena prestrašena odprla oči. Začutila je bila, kakor bi se je bila doteknila mrzla, vlažna roka. Stresla se je in planila kvišku. V tem hipu se je zavedela. Njene oči so iskale moža. A soba je bila prazna. Na mizi je dogorevala luč, zunaj je še vedno tulila burja, veje so udarjale ob šipe.

Obšla jo je groza. Planila je iz postelje, prijela luč ter hitela v otroško sobo. Tudi tam vse prazno. A starejši deček se je bil dvignil ter z zaprtimi očmi sedel v postelji. V tem hipu je zopet legel ter zaječal.

Stopila je na hodnik ter visoko dvignila luč. Zasvetilo se je doli po stopnicah do vežnih vrat. Držaj pri stopnicah je metal na desno veliko senco. Iz nje se je zasvetilo dvoje žarečih oči. Velik črn maček se je plazil ob steni. A ona je dvignila luč še više.

„Andrej!“

Njen glas je boleстно odmeval po veži, a odzval se mu ni nihče.

„Andrej! Andrej!“

Zopet nič.

V sami spodnji obleki in bosa je stala na hodniku. Tresla se je mrazu in v njeni roki se je tresla luč. A treslo se ji je strahu tudi srce v prsih, ledenela ji je kri po žilah.

A stala je še vedno nepremično na istem mestu. Strmela je doli na vrata. In videlo se ji je, da nekdo pritiska kljuko, slišala je, kako se je zgenila. Toda vrata so ostala zaprta, nobenega ni bilo. Sunila pa je burja ob nje, da se je slišalo, kakor bi se bil nekdo zaletel vanje z vso svojo močjo.

In zopet je viknila:

„Andrej!“

A oglasil se je zopet samo nov in hujši sunek burje, zacvililo je in zažvižgalo. In njena roka je omahnila, luč je napravila nagel polukrog, vzplapolala ter ugasnila. Nekje prav blizu je zaropotalo in slišale so se razločno stopinje, ki so se bližale. In nekdo se je doteknil njenega krila.

Stisnila se je v kot ter strmela s široko odprtimi očmi v temo. Nobenega ni bilo, vse prazno in mrtvo.

Zbrala je vse svoje moči ter vnovič viknila:

„Andrej!“

Njen glas je bil že hripav, nenaraven. Tresel se je in zadnji zlog ji je zamrl v grlu.

Tedaj je glasno zajokal otrok v sobi. Za njim je zajokal drugi in tretji.

„Mama, mama!“

Tipajoč se ob steni je lezla v sobo. Zmedena je bila, da se ni mogla takoj orientirati. Le z veliko težavo je našla vrata.

„Mama, mene je strah!“

„Mene tudi, mama!“

„Mene tudi!“

„Ali je že prišel ata?“

Napravila je zopet luč.

„Molimo, otroci, molimo, da bi se vrnil!“

In prekrižala se je, da bi molila. Otroci so planili preplašeni kvišku ter jo gledali z zaspanimi očmi. Toda moliti ni začela. V glavo ji je šinila misel, da bi šla za njim, da bi vsaj sklicala ljudi, da bi ga šli iskat. A kdo bode pri otrocih? Stala je sredi sobe in

si ni vedela pomagati. Otroci pa so v tem zopet po-
legli. Nekoliko časa so še zrl izpod odeje, a kmalu
so zaspali.

Tedaj so ji pa zašibila kolena, lezla je skupaj in
omahnila na bližnji stol. Začutila je v sebi tako slabost,
da bi umrla. Njena glava se je sklonila na naslonilo,
njeni prsti so se zarili v lase.

Mraz je bilo, da je rezalo v meso. Počasi so
zvezde ugašale na nebu, od daleč so se že razločevali
vrhovi smrek po obronkih nad trgom. Po dvoriščih so
se oglašali petelini z zateglimi, hripavimi glasovi, sem-
tertja se je prikazala po hlevih luč, slišalo se konjsko
prhanje in cepetanje kopit. Burja je ponehaval, v pre-
sledkih se je še včasih pripodila izza hišnih voglov, za-
tulila in besnela dalje. A ti sunki so postajali redkejši
in redkejši, dokler se ni pojavil zadnji, ki se je slišal
kakor dolgo, tesno ječanje, končujoče se z rezkim,
kratkim disakordom. A pritisnil je še hujši mraz, suh
in tih mraz.

Andrej je hitel po trških ulicah. Njega ni zeblo.
Njegov ovratnik ni bil privihan, njegova suknja ni bila
zapeta. A njegova glava je lezla globoko doli na prsi,
z vsakim trenotkom je bila težja. Semtertja se je ozrl
naglo, plaho, bilo ga je strah lastnih stopinj, ki so od-
mevale glasno od poslopij. A ko je videl, da je sam,
je pospešil korake ter hitel dalje.

Njegova desnica je tičala v žepu. Tesno se je
oklepala mrzlega samokresa. Ob grajskem vrtu je po-
stal. Tu so štrlele čez ograjo nekatere visoke smreke.
Njihove veje so segale nizko, skoro do tal. Senca je
bila pod njimi, temna, gosta senca.

Naslonil se je na ograjo ter potegnil samokres
iz žepa. Toda v tem hipu se je stresel in vteknil orožje
zopet v žep.

„Ne tukaj, ne! Dalje, dalje tje med grobove!“ je
govoril poluglasno in že je hitel naprej.

Konec trga je stala na samem mala hiša. Dober
streljaj za njo je črnelo trško pokopališče. Resno in veli-

častno je temnel na sredi veliki križ. Videl se je še večji, videl se je, kakor bi se premikal, kakor bi vabil k sebi. A manjši križi in kameni so se stiskali okoli njega, kakor bi jih zeblo.

V hiši na samem je bila luč. Okno ni bilo zastrito in luč je metala širok, rjavkast pas na cesto. Svetila je ravno v obraz Andreju, ki je sedaj nehote obstal. Ta nenadna svetloba ga je zdramila iz težkih misli, ga je za hipec iztreznila. Njegova noga je nehotoma zavila proti razsvetljenemu oknu.

Pogledal je v izbo.

Na klopi ob steni je sedel sključeno mož, ki je skrival svojo glavo v dlani, opirajoč komolce na kolena. Njegove noge so bile bose in hlače kratke, da so se kazali osuheli rjavi gležnji. Obraza ni bilo videti, a črni, ob straneh melirani lasje so bili vlažni in razmršeni. Sedel je golorok in nepremično, dasi je moralo biti v izbi mrzlo. Vse na njem je kazalo, da mora biti mož nesrečen.

Prav v tem hipu pa se je dvignila v kotu ženska, ki je maloprej klečala pred očrnelo podobo Matere Božje. Ozrla se je po možu, ki se še vedno ni genil. Njen obraz je bil trd in resen, na njem ni bilo brati ničesar, kar se je godilo v njeni duši. A ko je stopala proti možu, so se ji šibile noge, njeno telo se je zibalo in treslo.

Pristopila je k možu ter ga prijela za ramo. Skozi okno, ki je imelo samo zunanje šipe, se je slišala vsaka beseda, ki se je notri govorila.

„Obuj se, Jakob, mraz je!“ je dejala možu.

Oni ni odgovoril, niti se ni ganil.

„Prehladil se boš, čuj!“

Sklonil se je ter objel z rokama kolena. A gledal je v tla, kakor bi nečesa iskal.

„Naj se, pusti me! — Kaj pa imam še na svetu? Prav nič mi ni več zanj, Barba! — Res je, veselje sem imel, ko sem imel konjiča. Hej, kako je ropotal voz po cesti, kako so peketala kopita! Vzeli so ga, prodali so mi ga. Kaj imam še na svetu? Prav nič mi ni več zanj, Barba.“

Zamislil se je in zacepetal z nogama. Menda je hotel pokazati, kako je cepetal njegov konjič po cesti.

„Nič več nimaš?“

„Nič.“

Dvignil se je ter se ozrl proti stropu.

„Ah, samo konjiča da bi še imel, pa bi še hotel živeti! Tako pa mi ni prav nič za svet, prav nič več.“

Njegov glas je bil bolesten.

„Kako veselo se je ropotalo v mesto in nazaj! Iz ceste je puhtela vročina, drevje je omagovalo in solnce je pripekalo, da je prežgalo kožo. Konjič pa je tudi tedaj dvigal glavo in njegova kopita so peketala naglo in veselo. Ah, da bi ga imel, samo še enkrat imel!“

„Saj ga boš še imel . . . Ali nimaš več rok?“

Pogledal jo je in oči njegove so se iskrole.

„Prav praviš, še jih imam roke, še bodo delale, še bodo prislužile konja. In še bomo ropotali gori in doli!“

Postal je živahen, izginila je za hipec okorelost. Toda hipoma se je izpremenil.

„A čuj, Barba, ali si pozabila, da nam bodo danes prodali hišo? Konjič je šel, hiša pojde, otroci so pomrli. Kaj naj imam še na svetu? Prav nič mi ni več zanj, Barba!“ —

Prijel je čevlje, da bi jih obul. Toda hipoma jih je zalučal pod klop ter se naglo obrnil. Na njegovem obrazu je bilo nekaj divjega, hkrati odločnega.

„Čemu bi se še obuval? Čevlje podari beraču, naj ima veselje z njimi! Z Bogom, Barba!“

Hitel je proti vratom.

Žena se je stresla in skočila za njim. Komaj ga je še ujela. Njena roka je bila v tem hipu močna in obdržala ga je.

„Jakob, ostani, čuj, ostani! — Otrok nimaš, konjiča nimaš in hiše tudi kmalu ne bodeš imel. To je res. A kaj si rekel prej? Roke imaš še! Roke ti bodo prislužile zopet konjiča in morda tudi hišo. Kam torej hočeš? Ostani!“

Jakob ni silil več vun. Kakor otrok se je dal odvesti zopet v izbo. Sedel je zopet na klop ter umolknil. —

Andrej je gledal ves ta prizor. V njem se je v tem času nekaj dovršilo. Iz obraza je izginila ona obupanost, izraz na njem se je ublažil. Odstopil je od okna, prijel samokres in zagnal ga v cestni jarek. In bilo mu je lahko, kakor bi se bil oprostil največje teže. Obrnil se je proti domu.

Na vzhodu je začelo žareti nebo.

VIII.

Ella se je odločila, da zapusti Ključ, naj velja, kar hoče. Tu ji ni bilo več obstanka. S poštarjem ni mogla več bivati pod eno streho, dasi se je trudil na vse mogoče načine, kje in kako bi ji ustrezal. Niti pogledala ga ni več. Ako je drsal mimo nje, se je ozrla na nasprotno stran, ako je sedel v pisarni, je sedela sključena nad svojim delom. Vse njegovo približevanje in dobrikanje je bilo popolnoma brezuspešno. Popolnoma je podrla vse njegove upe in nade.

A še nekaj drugega je bilo, kar jo je gnalo proč. Josip je prihajal čestokrat v Ključ. Njegova ljubezen je bila vsak dan večja, čutil se je z vsakim dnevom bolj nesrečen. S strahom in upom se ji je približaval, s tresočim glasom ji je polagal pred noge vse, kar ima, svoje srce, svoje ime in premoženje. Srečnejše žene ne bi moglo biti pod solncem, kakor bi bila Ella pod njegovim varstvom.

Toda Ella je vedno odbijala njegove prošnje. Ljubila ga je z vso svojo dušo, storila bi mu bila vse, kar bi zahteval od nje, a tega mu storiti ni mogla. Telo, ki je bilo enkrat omadeževano, ni smelo biti več njegovo, ni smelo biti več od nikogar.

Skrivaj si je iskala druge službe in jo je tudi dobila.

Nekega večera po končanih službenih urah stopi Ella nenadoma pred poštarja.

„Gospod poštar, naznanjam Vam, da jutri odidem.“

„Kam?“

Pogledal jo je preplašeno in hkrati začudeno.

„To je moja stvar, gospod poštar! Naznanjam Vam samo, da zapuščam Vašo službo.“

Poštar je prebledel in skočil kvišku.

„Kaj? To si upate? Ali ne veste, da še nisva poračunala one —“

„Gospod poštar, vse je poračunano,“ je pripomnila resno. „Tudi ako bi Vam bila res kaj vzela, plačala sem Vam z obrestmi.“

„Ha, ha, tako ne pojde! Le mirno ostanite, sicer prijavim jutri vso zadevo sodišču.“

„Tega ne bodeste storili, gospod poštar!“

In zakaj ne, ako smem vprašati?“

„Sami si lahko mislite, zakaj ne.“

Porogljivo se je zasmel, a nato je začel vpiti in razsajati, da je odmevalo po vsej hiši.

„Zapreti Vas dam! Nikamor ne pojdete, razumete! Niti misliti ni treba!“

V tem je vstopila poštarjeva gospodinja. Komaj slišno je hodila kakor senca. Prav pred poštarja je stopila ter dejala popolnoma mirno:

„Gospodična Ella odide, kadar se ji poljubi. To sem hotela povedati, da se ji ne stavijo daljne zapreke.“

Poštar je ostrmel. Lastnim ušesom ni prav verjel, da je slišal kaj takega iz ust gospodinje, ki se ni nikdar upala vmešavati v njegove zadeve.

„Jaz pravim, da ne odide, dokler nočem jaz,“ je vpil in se vedno bolj razgreval.

„Pojdite, gospodična Ella, z manoj in bodite brez skrbi! Odidete lahko, kadar hočete.“

Prijela je Ello za roko ter jo odpeljala iz pisarne.

Poštar pa je besnel sam po pisarni, da so mu stale pene okoli ust. Doletelo ga je nekaj nezaslišanega, nekaj, o čemer ne bi bil sanjal nikdar. Vse se je zaklelo proti njemu. Ne, ne sme je pustiti, da bi šla od njega, držati jo mora z vsemi močmi pri sebi, sicer mora zblazneti. V njegovi notranjščini je razbijalo, kri mu je naglo plula po žilah. Šele čez dolgo se je pomiril. A tedaj se je zaprl v svojo sobo ter začel piti.

Po hiši je bilo že davno vse tiho, a njegove stopinje so se še pozno v noč slišale iz sobe. Polagoma pa so onemele tudi te in na pošti je nastala grobna tišina . . .

Kakor prvič, tako je imela Ella tudi drugi dan na mizi kovčége in dežnik. Odpravljena je bila, odhajala je. Zadnjič se je ozirala po tej sobici, ki je v njej prebila toliko bridkosti in žalosti, po sobici, ki ji je prinesla spoznanje, po sobici, ki jo je ubila. Čila, polna upanja je prestopila ta prag, potrta in uničena ga zapušča. Tiho in brezsledno bode stopala mimo oken, kakor je stopala Neti in izginila bode v daljavi. In pripluli bodo drugi valovi, ki jo odneso v vrtinec . . .

Še enkrat se je ozrla okoli sebe ter stopila na stopnice. A v tem je zaslišala v veži glas svojega očeta, ki je vprašal po njej. Gospodinja mu je povedala, da je v svoji sobi.

Ella se je prestrašila. Kaj neki hoče sedaj, prav v tem trenutku, ko zapušča to nesrečno hišo? Ali je prišel zopet, da jo pregovarja, naj vzame poštarja? Nekaj hudega bode treba zopet prestati, pripraviti se je treba. In Ella se je odločno zravнала ter stopila zopet v svojo sobo.

Gori po stopnicah pa je hitel oče.

Na pragu se je ustavil ter zrl nanjo z rosnimi očmi. Njegov obraz je izgubil oni znak vsakdanjosti in nesamostojnosti, nekaj plemenitega je plavalo po njem.

In Ella je to izpremembro zapazila takoj. Polastil se je je hipoma neki blažen občutek in preden se je zavedela, je ležala v očetovem objemu.

„Veliko hudega sem prizadel tebi in vsej družini. A glej, zdaj sem drugačen človek, odpusti mi, Ella, kakor mi je odpustila tvoja mati!“

„Odpuščati Vam nimam ničesar, oče! To je bila moja usoda, je bila Vaša usoda. Veseli me samo, da ste se vrnili od tam, od kjer se vrne malokdo, ako je notri zabredel. Veseli me, da ste našli moč, ki ste se z njo mogli dvigniti nad vsakdanjost. Veseli me zaradi Vas in zaradi ostale družine.“

„In zakaj ne zaradi sebe, Ella?“

Pomolčala je nekoliko ter nato pristavila:

„Pustiva ta razgovor, oče! Samo, da je vse v redu.“

„Ali greš z mano, Ella?“

„Ne, z Vami ne morem. Morda se vrnem še kdaj, a moja pot pelje sedaj drugam. Vidite, po teh kratkih mesecih nisem več otrok, sama hočem stati na svojih nogah.“

Oče je uvidel, da je vsaka beseda odveč, a uvidel je tudi, da je veliko sam pripomogel do nesreče svoje hčere. Šele sedaj se je prav zavedel, kaj je storil, in na njegovo dušo je legel težak kamen, ki se ni odvalil nikdar več popolnoma.

„Kje je poštar, govoriti moram ž njim.“

„Danes ga ni bilo še slišati, gotovo še spi. Bolje je, da se ne vidita, pojdiva!“

Ko sta dospela v vežo, je vprav prišla poštarjeva gospodinja tja. Začela je trkati na njegova vrata, da bi ga zbudila, ker je bilo že pozno. Trkala je glasneje in glasneje, a odzval se ni nihče.

Ella je pristopila k gospodinji ter ji podala roko.

„Hvala Vam za vse, kar ste mi dobrega storili. Brez Vas bi bilo z manoj še mnogo huje, nego je. Vnovič, hvala lepa!“

Gospodinja je dolgo držala njeno roko ter ji gledala v oči.

„Kdor je tak kot Vi, ne more zabresti,“ je dejala. „Zahvaliti pa mi nimate ničesar. Kar sem storila, je bila moja dolžnost. Oj, da bi jo bila porabila že večkrat prej! Zbogom!“

Trkala je dalje. Ella in oče pa sta stopala proti izhodu.

Predno sta se še odpeljala iz Ključa, sta zvedela, da je ponoči zadela poštarja kap. —

* * *

Še tisti dan je prišel v Ključ Josip, da bi vnovič poizkusil svojo srečo.

Ko se je zvečer vrnil domov, ni užil ničesar. Odšel je v svojo sobo ter se zaklenil. Vse okoli njega je bilo pusto in žalostno, je bilo temno, njegova luč je izginila za vedno.

Sam hodi po svetu še danes, ni je iskal družice nikoli.

* * *

Ellin oče je vstopil v neki komtoar. Preselil se je iz trga v mesto. Od jutra do večera dela, da preživlja svojo družino. Večkrat se spominja dogodka, ki ga je rešil samomora. V delu je našel rešitev in prav srečen bi bil, ako bi ga ne težila zavest, da je na tako lahko-mišljen način pripravil v nesrečo svojo starejšo hčer Ello. —

Ella je še vedno poštna upraviteljica. Kakor je sedela od začetka sključena na stolu, sedi še dandanes. Stoli se sicer menjavajo, a iz njih puhti isti duh kakor je puhtel iz prvega na Ključu. Tedaj ko je zasedla prvič stol za Neti, tedaj je bila že zapečatenjena njena usoda. Stol je ni izpustil več, padla je v njegovo območje.

A Ella sedi vedno bolj sključena na stolu. Njena glava se pogreza med ramena, njene oči gledajo vedno bolj začudeno. A njena lica blede, prsi njene se stiskajo.

Ella boleha za neozdravljivo sušico.

